

**Facultatea de Istorie și Științe Politice
Universitatea Ovidius**

TEZĂ DE DOCTORAT

**MIGRĂRI POLITICE
ÎN SISTEMUL PLURIPARTIDIST DIN ROMÂNIA**

Rezumat

Coordonator
Prof. Univ. Dr. GHEORGHE BUZATU

Doctorand
FELICIAN GELU DUICĂ

**C o n s t a n ța
2 0 1 0**

MIGRĂRI POLITICE ÎN SISTEMUL PLURIPARTIDIST DIN ROMÂNIA

Rezumat

Pentru a putea înțelege mai bine fenomenul de migrare a politicienilor de la un partid la altul, de la o doctrină la alta, vom încerca pe parcursul acestei lucrări, să aducem la lumină acele elemente pe care le considerăm ca fiind definatorii pentru acest proces politic.

Determinant în alegerea acestei teme a fost contextul politic actual: migrarea mai multor oameni politici de la o formațiune politică la alta, aparent fără prea multe argumente de ordin doctrinar sau ideologic. Totuși, istoria partidelor politice românești, de la crearea lor până în zilele noastre, a cunoscut unele manifestări ale acestui fenomen.

Vrem să ne exprimăm dintru-nceput lipsa oricărui partizanat asupra abordării vreunui calificativ relativ la migrația politică.

Trebuie să facem precizarea că această lucrare, alcătuită din introducere, patru capitole, concluzii și un consistent corpus de documente, abordează doar tangențial sciziunile și fracțiunile din cadrul unor partide, principalul nostru obiectiv fiind evidențierea motivației și a aspectelor particulare care au stat la baza migrării unor actori politici de la o formațiune la alta. Cu această ocazie vom folosi câteva exemple mai cunoscute din viața politică românească, dar vom aminti și personalități mai puțin cunoscute, dar care, prin acțiunile lor, se încadrează în tematica abordată.

Încercăm să aducem cititorului la cunoștință manifestări ale migrației politice, în special pentru perioadele: interbelică, imediat postbelică și cea postdecembristă, până în 2004. Referirile din actualitate (după 2005 până în 2009) vor servi tocmai pentru a surprinde cât mai mult din manifestările fenomenului migrației politice și pentru a fi la zi (pe cât posibil) cu încercările de clarificare ale acestuia.

De asemenea, este interesant de urmărit în ce măsură acest fenomen a influențat, negativ sau pozitiv, procesul democratic din cadrul formațiunilor politice.

Alegerea acestei teme vine ca o completare – sperăm, cu succes - a deficienței din peisajul istoriografic românesc, privind reliefarea trăsăturilor ce individualizează migrarea politică. În cărțile ce abordează viața politică românească, în special cea interbelică, referirile cu privire la motivele părăsirii unei formațiuni politice în detrimentul alteia nu sunt evidențiate într-un mod sistematic. Este tocmai ceea ce ne dorim să realizăm prin această lucrare.

Prin analiza migrației politice urmărim evidențierea fenomenului ca atare, precum și efectele sale în planul imaginii partidelor și a oamenilor politici, în perioada interbelică și postbelică (o etapă distinctă reprezintă perioada partidului unic).

Atât definirea, cât și evidențierea dimensiunii fenomenului necesită o atență decelare a elementelor care contribuie la existența manifestă a migrației politice.

Considerăm că abordarea acestei teme este necesară atât din punct de vedere istoriografic (inexistența tratării, până acum, a unui astfel de subiect), cât și politologic (evenimentele din viața politică actuală, cu numeroase cazuri de migrație politică, reacțiile atât ale opiniei publice, cât și ale politicienilor – concretizate chiar în proiecte de legi). Fiind consilier parlamentar, am cunoscut îndeaproape desfășurarea acestui fenomen, bineînțeles în perioada pluripartidismului postdecembrist, lucru care mi-a suscitat interesul pentru tratarea acestei problematici.

Descoperirea unor analogii și compararea migrației politice actuale cu cea din perioadele istorice anterioare, a reprezentat o reală încercare.

Fenomenul cunoaște, după părerea noastră, atât în perioada interbelică și postbelică, cât și în cea din zilele noastre, o „ierarhizare” pe două nivele: local și central. Fiecare nivel are importanța sa proprie. Deocamdată nu intrăm în substanța acestei probleme, rezumându-ne doar să amintim și acest aspect, urmând ca pe parcursul lucrării să ne axăm pe migrația politică la nivel central. Deși nu vrem să minimalizăm cauzele și efectele acesteia la nivel local, considerăm că fenomenul - la nivel

central, adică parlamentar - este mult mai bine perceput și dovedit și din punct de vedere documentar.

Pe parcursul tezei am încercat să păstrăm în citatele din documentele de arhivă sau din presă, terminologia și frazeologia originală, intervenind doar la unele probleme de gramatică. Am dorit astfel să rezulte o frumoasă și cursivă îngemănare între documentul cu valoare istorică și interpretarea lui, evident cât mai obiectivă, deși nu ne-am abținut și de la opinii sau păreri personale, de la caz la caz.

Definire concept migrare/migrație politică

Pentru o mai bună înțelegere a temei tratate în această lucrare, considerăm necesară definirea sintagmei de *migrare politică*.

Conceptul de „migrare” considerăm că este împrumutat din sociologie¹ și desemnează o deplasare a unor indivizi sau grupuri în „interiorul” unei colectivități umane.

Migrarea sau migrația politică, în accepțiunea pe care i-o conferim, desemnează o trecere a unui reprezentant sau a unor reprezentanți ai partidelor (lideri sau membri fără funcții de conducere) de la o formațiune politică la alta, de la o ideologie politică la alta.

Trei direcții de investigare s-au conturat aici, și anume efectele migrației

- asupra partidelor de origine;
- asupra partidelor primitoare;
- și asupra „migratorilor” înșiși.

Totodată, ne-am propus să analizăm direcția de „propagare” a acestui fenomen, și anume:

- de la un partid de opoziție la unul de la guvernare;
- de la unul de la putere la unul aflat în opoziție;
- sau de la o formațiune politică aflată în opoziție la o alta din aceeași categorie.

Fără a intra prea mult în detalii, încă, putem încadra tema lucrării, din punct de temporal, în câteva etape:

- perioada antebelică (caracterizată prin migrări de mică amploare, pe care le vom trata succint);
- perioada 1919-1938 (fenomenul este semnalat în mod deosebit la nivelul partidelor liberal, țărănesc și averescan - Partidul Poporului);
- perioada 1944-1948;
- perioada postdecembristă (1990-2004, cu unele scurte referiri și după anul 2004, tocmai pentru a fi cât de cât la zi cu manifestarea acestui fenomen).

Capitolul I. Istoriografia temei

Având în vedere inexistența unor lucrări istoriografice dedicate ale acestei tematici am făcut uz de informațiile disparate existente în unele lucrări istorice cu caracter general, ca și în cele care tratează în special viața politică românească, în jurnalele unor oameni politici, în documentele de arhivă și în presa vremii (independentă sau oficioasele unor partide).

***

Începuturile vieții politice românești au fost caracterizate pe lângă altele și prin dese fluctuații de la un partid la altul, schimbări de atitudine care fac dificilă încadrarea precisă a unor personaje politice. De pildă Alexandru Marghiloman, Constantin G. Dissescu, C. A. Arion, Take Ionescu și-au început cariera politică în rândurile Partidului Național Liberal înainte de a trece la Partidul Conservator sau Vasile Boerescu, fost ministru liberal, dar și conservator mai târziu. Mihai Sorin

---

¹ Migrație= fenomen care constă în deplasarea unor mulțimi de persoane dintr-o arie teritorială în alta, urmată de schimbarea domiciliului și/sau de încadrarea într-o formă de activitate în zona de sosire (*Dicționar de sociologie*, coordonatori Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, București, Editura Babel, 1993, p.355)

Rădulescu compară chiar permanentele fluctuații politice cu mișcarea „browniană” din biologie. Un alt exemplu pe care ni-l prezintă M. S. Rădulescu ar fi Dimitrie Ghica, fost președinte al Consiliului de Miniștri (16 nov.1868 - 1 febr.1870) din partea conservatorilor, dar care, din 1881 este cunoscut ca liberal.

Deși se afla încă în perioada de început a vieții politice românești, perioadă de căutări și tatonări, Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România ne oferă un prim exemplu a ceea ce considerăm noi migrare politică. Astfel, cum menționează Ioan Scurtu și Ion Bulei în lucrarea *Democrația la români (1866-1938)*, în 1899 cei mai mulți dintre intelectualii acestui partid – membri marcanți cu vederi de stânga – sunt atrași de I. I. C. Brătianu și intră în rândurile Partidului Național Liberal, contribuind la radicalizarea programului acestuia și impun o orientare mai pronunțată pentru problemele sociale.

În *Enciclopedia Partidelor Politice din România (1859-2003)*, autorii explică mai detaliat motivul migrării liderilor Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România. Astfel, ne este prezentat faptul că în interiorul acestui partid s-a desfășurat o dispută privind rolul acestuia și perspectivele socialismului în România. Conducătorii de marcă ai acestei formațiuni politice, printre care se numărau Ioan Nădejde, Vasile G. Morțun – numiți și „generoși” -, apreciind că țara noastră era încă slab dezvoltată, cu un proletariat în formare, și deci incapabil să-și asume un rol istoric propriu, s-au orientat spre colaborarea cu P.N.L. pentru a întări gruparea „tinerilor liberali”, în frunte cu Ion I. C. Brătianu, și înfăptuirea unor reforme democratice prin intermediul acestui partid de guvernământ. Cu acest prilej ținem să menționăm faptul că, în lucrarea citată mai înainte, migrarea „generoșilor” este fixată temporal în anul 1900, mai târziu cu un an față de datarea prezentă în lucrarea *Democrația la Români (1866-1938)*. Acest episod îl vom detalia pe parcursul lucrării.

Un punct de vedere mai tranșant față de migrarea liderilor P.S.D.M.R ne este prezentat de Gheorghe Onișoru, în lucrarea sa *Alianțe și confruntări între partidele politice din România (1944-1947)*. El consideră că 1899, adică anul trădării „generoșilor”, reprezintă chiar momentul autodizolvării acestui partid.

Astfel de exemple sunt rarissime în perioada de debut a fragilei vieții politice românești. Drept consecință și referirile istoriografice sunt greu de identificat. Lucrările generale, precum și cele de specialitate fac enunțuri lapidare cu privire la motivațiile principalilor „migratori” ai scenei politice românești.

În lucrarea *Partidul Național Liberal Tătărescu*, pe baza unor documente de arhivă, Petre Țurlea prezintă, succint, motivația plecării lui Gheorghe Tătărescu din Partidul Național Liberal. Ruptura dintre Dinu Brătianu, președintele P.N.L., și secretarul general al acestui partid a fost consfințită prin schimbul de scrisori dintre cei doi, din aprilie 1938. Mai amplu dezvoltat regăsim acest moment (dar și despre alte migrări din sânul liberalilor) în volumul consacrat lui *Gheorghe Tătărescu și Partidului Național Liberal*, apărut sub semnătura lui Narcis Dorin Ion. Folosind fragmente din *Amintirile* lui Dinu Brătianu, autorul monografiei mai-sus menționate punctează câteva dintre principalele motive ale plecării lui Tătărescu, apropiat al noii direcții promovate de Carol al II-lea, odată cu instaurarea regimului de autoritate monarhică la 10 februarie 1938. Astfel, Dinu Brătianu adoptă o atitudine dură, de nerecunoaștere a decretului regal din 30 martie 1938, arătând, printre altele, că „nu putem admite acțiuni răzlețe și colaborări la guverne fără consimțământul direcției Partidului Național Liberal”. Ne este prezentat totodată că șeful liberal făcea referire la Mircea Cancicov și Victor Iamandi, doi reprezentanți ai „aripii” tătăresciene prezenți în noul guvern condus de patriarhul Miron Cristea. Noul „consilier regal”, Gheorghe Tătărescu se simte obligat să ia atitudine, o atitudine pe un ton ultimativ adresat președintelui P.N.L., spunând că „nu poate admite, sub nici o formă atitudinii de ostilitate sau împotrivire față de actele noului guvern a cărui misiune era, între altele, și apărarea țării împotriva curentelor destrămoătoare și a cărui acțiune, în toate domeniile, trebuie lăsată nestânjenită. Nu pot admite, sub nici o formă, mai arăta Tătărescu, ca prietenii noștri Cancicov și Iamandi să fie blamați direct sau indirect, pentru intrarea lor în guvernul actual, ascultând de o chemare de la care [...] nu trebuiau și nu puteau să se derobeze”. Schimbul de

scrisori dintre cei doi liberi liberali dovedește o acutizare a scindării, finalizându-se, în data de 13 aprilie 1938 cu autoexcluderea lui Tătărescu din partid, acesta prezentându-i lui Brătianu decizia luată: „Și pentru a vă ușura executarea unei dorinți ale cărei urme le găesc în scrisoarea Dvs., vă rog să socotiți rupte relațiile noastre”. În alte lucrări este prezentat acest eveniment ca fiind o excludere din partid, Tătărescu fiind învinuit că s-a implicat, alături de alte personalități marcante ale vieții politice, militare, culturale și religioase, în instaurarea, din 10 februarie 1938, a regimului carlist.

Deși constatăm constituirea unei fracțiuni, angajarea fermă a aripii tătăresciene pe calea colaborării cu regimul de autoritate monarhică al lui Carol al II-lea, reprezintă, după părerea noastră, o formă edificatoare de migrare politică. Astfel de cazuri nu au fost singulare, pe parcursul lucrării urmând să facem referiri mai ample.

Stelian Neagoie surprinde în cartea sa, *Cazul Gheorghe Tătărescu*, faptul că acesta a fost omul politic aproape ideal pentru concepțiile de guvernare ale regelui Carol al II-lea, atât timp cât a fost prim-ministru liberal, dar și când a fost consilier regal, prim-ministru sau vicepreședinte al FRN.

Dintre personajele marcante ale vieții politice românești interbelice, Constantin Argetoianu este, de asemenea, un exponent elocvent al fenomenului migrației. În lucrarea *Istoria românilor în secolul al XX (1918-1948)*, capitolul consacrat perioadei celor mai mari schimbări, este menționat pe scurt „traseul” politic al acestui actor al vieții politice românești. Astfel, după un periplu prin Partidul Poporului, Partidul Naționalist al Poporului și Partidul Național, Argetoianu, nemulțumit că nu i se rezervase un post de vicepreședinte al noului Partid Național Țărănesc – rezultat al fuziunii dintre Partidul Național și cel Țărănesc, în 21 septembrie 1926 – părăsește Partidul Național. Totodată, autorii lucrării folosesc prilejul de a oferi și o altă motivare a plecării sale, și anume că programul Partidului Național-Țărănesc nu-i inspira încredere. Ca o părere proprie, putem aprecia că acest tip de motivație este întâlnit și în zilele noastre, conferindu-i-se, uneori, tente melo-dramatice unui simplu arivism egoist și meschin.

Constantin Argetoianu este caracterizat de Gheorghe Onișoru drept un „adevărat voiajor politic”, făcând mențiunea că, împreună cu Gheorghe Brătianu, s-a desprins din rândurile P.N.L. Dar, în lucrarea coordonată de Ioan Scurtu, *Structuri politice în Europa Centrală și de sud-est (1918-2001). România*, volumul al doilea, după ce ne este prezentat, pe scurt, „traseul politic” al lui Argetoianu, se face mențiunea că a fost *exclus* din formațiunea liberală.

Sterie Diamandi, în *Galeria oamenilor politici*, publicată prima dată în 1935, îl caracterizează pe Argetoianu ca pe un caz „foarte interesant și cât se poate de caracteristic pentru viața noastră politică. Rând pe rând a făcut parte aproape din toate partidele de guvernământ, începând cu dreapta conservatoare și sfârșind cu stânga țărănistă. A ocolit numai grupările antisemite și cele socialiste, foarte probabil din pricină că, cel puțin pentru moment, aceste partide nu prezentau șansa de a veni la putere”. În continuare, știindu-i personalitatea foarte bine, Diamandi nu excludea, în 1935, posibilitatea ca „într-o bună zi să-l vedem pe Argetoianu îmbrăcând, după împrejurări, cămașa roșie sau albastră”.

Portretul acestui om politic este și mai plastic prezentat de academicianul Dan Berindei, surprinzând tocmai acele trăsături care-l definesc pe Argetoianu ca „migrator” politic, dând dovadă nu de puține ori de o „mobilitate” politică singulară. Deși membru fondator și chiar creator de partide, el nu avea, în realitate, un adevărat atașament pentru viața de partid și nici nu era membru devotat al unui partid sau al unei doctrine de partid. Nu putem fi decât de acord cu afirmația academicianului Dan Berindei, care-l caracteriza pe Argetoianu ca un abil sforar în politică. Lipsa de statornicie într-un partid este mărturisită chiar de el însuși, recunoscând că viața de partid n-a fost pentru el decât un mijloc, neputându-se lipsi de puterea partidelor, folosindu-se de ele. Cu nici un partid nu s-a putut înțelege, fiindcă interesele de ordin secundar le îndepărtau de crezul pe care-l slujea acesta. Dan Berindei, consideră că, în realitate, el n-a fost un „membru de partid” nici măcar în cele înființate de el, având în vedere incapacitatea sa de a se încadra și supune doctrinar unor formațiuni, de care nu-l lega decât gândul de a se folosi de ele. Fără riscul de a greși, credem că

aceeași atitudine este valabilă și pentru mulți oameni politici actuali, caracterizați printr-o tendință „migratoare”.

Ion Constantinescu, în lucrarea sa *Din însemnările unui fost reporter parlamentar*, surprinde aspecte ale vieții politice românești din perioada interbelică. Analiza sa atinge, printre altele, și momentul restaurației carliste, din iunie 1930 și trecerea lui Gheorghe Brătianu în tabăra monarhului. „Atunci, toți fruntașii politici, afară de liberali, au mers ca la Meca pentru genoflexiunile de rigoare”, descria plastic reporterul parlamentar această formă de „fripturism” politic, am putea spune.

Remarcăm, în contextul temei studiate, în lucrarea lui Stelu Șerban termenul de *splinter*, care desemnează personalitățile politice care au rupt din corpul partidului de origine o anumită grupare și au urmat un parcurs politic individual sau de alipire la o altă formațiune politică.

Chiar și mișcarea socialistă interbelică a cunoscut frământări politice, treceri dintr-un partid în altul sau regroupări. Nicolae Jurca, în lucrarea *Social-democrația în România (1918-1940)*, surprinde plecarea socialiștilor centriști, printre care Ilie Moscovici, Litman Ghelerter sau C. Titel Petrescu, din Partidul Socialist după ce, în luna mai 1921, se urmărise transformarea acestuia în partid comunist sub influența Internaționalei comuniste, sau traiectoria fostului secretar general al partidului comunist, Gheorghe Cristescu pe la PSD și apoi la Partidul Socialist al Muncii din România, precum și unificarea Partidului Socialist Democrat cu Partidul Socialist Unitar. După instalarea regimului autoritar carlist, și mai exact înființarea Frontului Renașterii Naționale, o parte din conducerea socialiștilor a figurat printre membrii fondatori ai acestui partid, ulterior transformat în partid unic. Migrarea șefilor socialiști a continuat și în timpul guvernării antonesciene, când cereau muncitorimii să sprijine noua ordine. Vom detalia pe parcursul lucrării și aceste aspecte.

Considerăm extrem de interesant de urmărit, măcar fragmentar, chiar din *Memoriile* sale, evoluția politică și motivațiile care l-au determinat pe Mihail Manoilescu să treacă dintr-un partid în altul. Astfel, după ce făcuse parte din Partidul Poporului, „purta” și de marea afecțiune pe care o avea față de generalul Averescu, în decembrie 1928, demisionează, fiindcă acest partid se declarase anti-carlist. În primăvara anului următor, contactându-l pe prințul Carol, în Franța, este sfătuit de acesta să intre în Partidul Național Țărănesc. Întors în țară, va da curs acestei sugestii, însă fără prea mult entuziasm, considerându-se – așa cum el însuși se exprima – „în serviciu comandat”. De altfel, în 1931 va părăsi acest partid pentru a intra în guvernul Iorga. În febra alegerilor din 1932, îl regăsim pe Mihail Manoilescu în fața unei „probleme capitale”: intrarea în Parlament. Autorul ne prezintă sistematic, într-o formă logică și – am putea spune – moralizatoare (folosește chiar termenul de „transfug”, în accepțiunea noastră având același sens cu “migrator” politic), principalele calcule pe care și le făcea în sensul accederii în supremul for legislativ al țării. „[...] Propuneri îmi veneau din toate părțile, spunea Manoilescu, căci ecoul atitudinii mele la Banca Națională nu se stinsese și popularitatea mea era prețioasă oricui. Victor Slăvescu și Tancred Constantinescu mi-au propus, din partea liberalilor să candidez pe listele lor, ba chiar să intru în Partidul Liberal! Dacă eram un calculator, prindeam această bună ocazie, intrarea mea la liberali, în momentul când erau îndepărtați de la putere prin chemarea național-țărăniștilor, nu era deloc inestetică! Dar, pentru conștiința mea, ea ar fi însemnat abandonarea idealurilor mele, spunea M. Manoilescu. Căci eu luptasem pentru reînnoire, iar nu ca să succumb în vechiul sistem. Și nu spusese eu oare, în discursul meu de debut parlamentar, în decembrie 1927, că Partidul Liberal era refugiul idealiştilor la pensie? Eu nu eram încă la pensie și dacă nu mai nădăjduiam mult pentru mine, nădăjduiam încă pentru țară. Și apoi, după ce sufeream atât în sufletul meu de faptul că - datorită unor împrejurări cu totul excepționale pentru un om politic (chestiunea dinastică) – fusesem silit să schimb o dată un partid, nu mi-aș fi făcut o reputație de transfug, schimbând și a doua oară?”. Dar, poate dintr-un spirit autocritic, singur găsește formula de a evita “traseismul” politic: candidează și reușește ca senator independent, cu un program corporatist.

Despre o altă personalitate caracterizată de migraționism politic, am numit aici pe doctorul Nicolae Lupu, găsim referiri în mai multe lucrări, fiecare dezvoltând mai mult sau mai puțin acest

aspect. Astfel, în lucrarea deja menționată a domnilor Ioan Scurtu și Gheorghe Buzatu, ne este prezentat motivul plecării doctorului N. Lupu, la câteva luni după crearea Partidului Național Țărănesc: acesta era profund nemulțumit de modul cum Iuliu Maniu conducea partidul, nu suporta tergiversările și pertractările președintelui acestei formațiuni politice. Totuși, motivul public al părăsirii partidului de către dr. N. Lupu a fost faptul că el nu fusese consultat în legătură cu o declarație făcută de Ion Mihalache, la 24 ianuarie 1927, privind criza dinastică.

Hans Ch. Maner, în lucrarea sa care studiază parlamentarismul românesc din anii 1930-1940, tratează și momentul revenirii doctorului N. Lupu în P.N.Ț., la 11 martie 1934. Motivul era necesitatea unei democrații rurale puternice, bine organizate, dar și izolarea lui Vaida-Voevod în partid, precum și dezamăgirea față de regele Carol al II-lea, ca și teama de o dictatură a monarhului împreună cu militarii și Garda de Fier.

Mergând mai departe, în timp, putem aminti și mențiunea pe care o face Gheorghe Onișoru față de Dr. N. Lupu, și anume că și-a părăsit de partidul și a revenit în el de mai multe ori înainte de al doilea război mondial, instabilitatea lui în politică fiind notorie. Același autor amintește și de ultima sa plecare din Partidul Național Țărănesc, precum și motivația acestui act. Picătura care a umplut paharul a venit la 3 ianuarie 1946, cu ocazia ședinței Delegației Permanente a P.N.Ț. care urma să desemneze reprezentantul partidului în guvern. După propunerea lui Iuliu Maniu ca Ion Mihalache să ocupe această demnitate, Nicolae Lupu preciza că este pentru acceptarea hotărârilor de la Moscova și delegarea unui membru în noul guvern, socotind că meritele și actele sale din ultimul sfert de veac l-ar fi îndreptățit pe el să fie în acel post, lupta lui merita o recompensă, în caz contrar amenința cu părăsirea partidului. Cu toate acestea el a fost refuzat. Onișoru consideră explicabilă dizidența lui N. Lupu, având în vedere câteva repere care țin de temperamentul, starea sănătății și chiar vârsta înaintată. Cu toate că Nicolae Lupu era pe lista persoanelor pe care Stalin nu le accepta să reprezinte P.N.Ț. în guvern, dorința lui de a-și încheia cariera ca ministru este lesne de înțeles. Acțiunea sa a afectat partidul, fiind mai serioasă decât dizidența dirijată a lui Anton Alexandrescu pe care Stelian Neagoe o caracteriza ca fiind o gruparea simbolică pusă sub conducerea unui ilustru necunoscut.

Legat de această temă, Al. Gh. Savu, în lucrarea sa, *Sistemul partidelor politice din România, 1919-1940*, publicată în 1976, identifică procesul de construire sau de reconstruire de partide, concomitent cu acela de disociere care nu poate avea alt efect decât amplificarea instabilității sistemului, arătând că detașările de grupări din partidele existente și constituirile de noi partide au fost mai numeroase decât fuziunile și reconstituirile de partide. Practic, în preajma instaurării dictaturii regale s-a ajuns, îndeosebi în rândurile marilor partide, la afirmarea unor orientări opuse în probleme fundamentale ale politicii interne și externe a României. Aceste orientări au divizat conducerile centrale, au ridicat organizații județene unele împotriva altora, au creat un curent centrifug în comitetele locale și, în genere, arată Al. Gh. Savu, au îndepărtat tot mai mult masa membrilor de organele conducătoare, creând „criza de autoritate” atât de controversată în epocă. „Rupturile” au reflectat doar parțial această stare de lucruri. Autorul ne prezintă și câteva exemple pentru ilustrarea contradicțiilor profunde care măcinau lăuntric aproape toate partidele politice.

Pe lângă divergențele generate de pozițiile opuse în probleme fundamentale ca democrație - dictatură, front popular — fascism etc., în majoritatea partidelor se manifestau și obișnuitele rivalități de persoane, dispute pe posturi etc., care complicau și agravau situația, uneori de dragul principialității. Considerate la scara sistemului, disocierile (și asocierile) produse în rândurile partidelor politice istorice din România, îndeosebi după criza economică din 1929—1933, se creează impresia, consideră în continuare Al. Gh. Savu, că se circumscriu unei mișcări browniene. Această impresie nu este atenuată de motivele mai mult sau mai puțin serioase invocate cu prilejul disocierilor sau fuziunilor de grupări.

Nicolae Jurca surprinde, în lucrarea sa dedicată social-democraților din România, permanentele migrări în sânul acestei mișcări combinate cu influențe din partea comuniștilor.

Aurelian Chistol, în cartea sa recentă *România în anii guvernării liberale Gheorghe Tătărescu (1934-1937)* surprinde, pe baza unei documentări de excepție, pe lângă problematica vieții politice, economice și sociale a perioadei de maximă dezvoltare a societății românești, și acele aspecte ale migrației politice care au marcat în special Partidul Național Liberal și celelalte partide în general.

Poate și pentru faptul că a apărut în 2009, menționăm în final lucrarea apărută în coordonarea lui Florin Müller, *Elite parlamentare și dinamică electorală în România (1919-1937)*, sub egida Universității din București. În cuprinsul acestei lucrări, sunt prezentate, pe lângă elemente strict electorale (analize ale componenței și dinamicii structurilor partidelor politice, tabele statistice, relatări din presa vremii) și descrieri ale fenomenului migrării politice atât la nivel central, cât mai ales la nivel local. Am menționa aici studiile lui Florin Răzvan Mihai, cu privire la alegerile din 1926 și 1927, unde, cu lux de amănunte, temeinic documentate sunt surprinse „mișcările de trupe” din sânul partidelor politice românești, cu cauzele și efectele acestora.

Migrația politice, atât la nivel local cât și parlamentar, a reprezentat un subiect de studiu și pentru unele organizații nonguvernamentale care își desfășoară activitatea studiind mediul politic românesc. Am putea nominaliza Asociația Pro Democrația, Institutul pentru Politici Publice, Fundația CURS – Centrul de Sociologie Urbană și Regională și Societatea Academică Română. Multe dintre studiile și sondajele efectuate și puse la dispoziția opiniei publice le-am regăsit în spațiul virtual al internetului.

Menționăm faptul că nu am găsit, în documentarea noastră, studii privind o „contabilizare” a situației migratorilor politici în perioada interbelică, precum cele coordonate de anumite organizații nonguvernamentale care au cercetat și cercetează manifestarea politicului românesc în anii din urmă.

Apreciem faptul că abordarea acestei tematici, chiar și într-un cadru mai larg, denotă interesul cercetătorilor istorici de a evidenția aspectele legate de migrația politică, aspecte întâlnite nu numai în perioada democrației parlamentare interbelice, dar și după al doilea război mondial.

Legislație incidentă

Trebuie menționat faptul că, în opinia noastră, fenomenul migrării politice ar fi putut cunoaște o mai mare dezvoltare dacă nu ar fi existat, cel puțin pentru perioada interbelică, în primă fază, *Legea electorală pentru Adunarea Deputaților și Senatului*, din 26 martie 1926, recunoscută ca operă a Partidului Național Liberal, cu asentimentul regelui Ferdinand.

Fără a intra prea mult în amănunte, ne referim la prevederile acestui act normativ prin care, în Capitolul VIII, Dispoziții finale, articolul 127, se arăta că : „*Încetează de a mai avea exercițiul mandatului lor deputații sau senatorii cari vor pierde vreuna din condițiile cerute pentru a fi eligibil sau care vor fi trecut în alt partid politic decât acela pe lista căruia vor fi fost aleși. Această măsură nu se aplică parlamentarilor aleși în cartele electorale pe țară sau circumscripții. Adunarea deputaților și Senatul se rostește asupra pierderii calității de deputat sau senator*”. După părerea noastră este foarte clar că migrația era sancționată legal, din acest punct de vedere.

Regulamentul Adunării Deputaților, din 1930, prevedea, printre altele, o normă pe care am putea-o considera ca o formă de stopare a migrării deputaților la nivelul grupurilor parlamentare rezultate în urma alegerilor. Conform prevederilor articolului 65 din Regulament, după „*alegerea biroului definitiv, grupările parlamentare vor remite Președintelui, pentru a fi publicată în Monitorul Oficial, în urma ședinței, în extenso, lista electorală a membrilor grupării. Niciun deputat nu va putea figura deodată pe lista a două grupări*” (s.n.).

Studiind arhivele și bibliografia temei am descoperit un caz de deputat față de care s-a hotărât anularea mandatului său de parlamentar tocmai în baza articolului 127 din legea electorală din 1926. Chiar și într-un articol din revista *Parlamentul românesc*, din 6 februarie 1931 (Alexandru Topliceanu, autorul articolului *Un exemplu*), problema respectării acestei prevederi din legea electorală este menționată expres în istorisirea unui caz în care un deputat național-tărănist de la Râmnicu-Sărat, care ocupase între timp o funcție guvernamentală, a lăsat locul său vacant pentru supleantul D. Ionescu, de pe lista partidului care câștigase acolo alegerile. Dar acest D. Ionescu plecase la Liga Vlad-Țepeș, organizație care lupta tocmai împotriva partidelor politice. Deși această

asociație nu era considerată partid politic, totuși Ionescu renunță la locul care i se cuvenea, conform și Regulamentului Adunării Deputaților, „pe motiv că nu poate accepta un mandat obținut într-o vreme când profesă o altă credință politică decât aceea care îi conduce acțiunile în momentul de față”.

Un alt exemplu de moralitate l-am regăsit în arhivele Senatului. În ianuarie 1935, G. G. Mironescu, senator de Caraș, dă dovadă, cel puțin în acest caz, de exemplară corectitudine, de moralitate și de legalitate. După ce fusese membru al Partidului Conservator, al Partidului Conservator Democrat (din 1908), al Partidului Național din Transilvania (din noiembrie 1922) în urma fuziunii Partidului Țărănesc cu Partidul Național din Transilvania (1926) devine național-țărănist. Acesta, fără prea multe explicații, în 31 ianuarie 1935, se adresa președintelui Senatului, Leonte Moldovan și arată că „demisionând din Partidul Național Țărănesc”, în numele căruia a obținut mandatul de senator al județului Caraș, nu mai putea „continua a îndeplini acest mandat”. Ciudat este că, după numai o săptămână, cazul acestuia a fost dezbătut de senatori și i s-a respins, cu unanimitate, lui G. G. Mironescu demisia, fără alte explicații, rugat fiind să-și îndeplinească „și mai departe mandatul de senator”. Mai rar asemenea atitudini, dar exemplele prezentate ne arată cât de apreciată și respectată putea fi uneori moralitatea în politica românească.

În perioada postdecembristă s-a încercat, la nivelul parlamentar, să se introducă o astfel de interdicție care să vizeze migrația politică, dar încă nu s-a reușit.

Cronologic vorbind, din partea liberalilor, a existat în data de 19 aprilie 2004 o Propunere legislativă privind modificarea și completarea Legii nr.215/2001 - Legea administrației publice locale. Inițiativa liberalilor a fost sortită eșecului.

Guvernul Năstase a venit, e drept, spre sfârșitul mandatului (21.04.2004, imediat după propunerea liberalilor), cu un *Proiect de Lege privind unele măsuri pentru combaterea migrației politice*. Dar nu a avut un parcurs legislativ complet, fiindu-i stopată evoluția la nivelul birocrației Parlamentului. Pe de altă parte, trebuie să facem mențiunea că limitarea migrației parlamentare nu poate fi realizată fără modificarea articolului 69 aliniatul 2 din Constituția României care prevede că *orice mandat imperativ este nul*. Cu alte cuvinte, fiind reprezentanții națiunii parlamentarii nu pot fi în nici un fel condiționați în exercitarea mandatului lor. Este doar aparent surprinzător faptul ca juriștii unor partide parlamentare, dar mai ales ai PSD, nu au sesizat contradicția. Sau poate că interesul pentru o temă politică de campanie electorală a fost mai mare. La momentul când finalizăm această lucrare, subiectul combaterii migrației politice nu numai că nu este abordat, dar, mai mult ca oricând, asistăm la o creștere în intensitate a intențiilor de „racolare” a parlamentarilor din celelalte partide, în special pentru asigurarea unei majorități sigure. Existau opinii conform cărora modificarea articolului constituțional (art. 69, din Constituția României, 2003) ar conduce la slăbirea parlamentarismului, ar pune în discuție reprezentativitatea, ar favoriza în mod predilect partidocrația, acordând liderilor centrali puteri discreționare. Prin condiționarea mandatului de apartenența politică, parlamentarilor li s-ar limita dreptul la libera exprimare sau la asociere, reprezentanții națiunii devenind simple instrumente ale partidelor. Dar, după adoptarea sistemului de vot „uninominal”, practic parlamentarii vor putea da socoteală doar electoratului care le-a acordat încrederea. La nivelul aleșilor locali s-a reușit totuși introducerea acestei prevederi de incompatibilitate a celor care, aleși pe listă sau propuși de un partid, în timpul mandatului au schimbat apartenența politică automat au pierdut locul din consiliul local sau județean Aceasta a fost Legea nr.249 din 22 iunie 2006 pentru modificarea și completarea Legii nr. 393/2004 privind Statutul aleșilor locali.

Totuși o variantă de sancționare directă și legală a primarilor migratori exista deja: revocarea. Această formulă asigură controlul direct al celor ce au votat persoana, fiind vorba de un vot uninominal, singurii care pot aprecia dacă o eventuală schimbare a apartenenței politice a fost sau nu justificată. Reglementată prin articolul 73 al Legii administrației publice locale, (L. nr. 215 din 2001), sub forma referendumului local, revocarea permite demiterea primarului înainte de termen.

Capitolul II. Fenomenul migrației politice în sistemul pluripartidist din perioada 1919-1938

Vom constata, pentru perioada la care ne-am referit, o dezagregare a fiecărei entități politice, în final asistând uneori chiar la dizolvarea lor. Un articol din revista de profil politic din perioada interbelică, *Parlamentul românesc*, care trata problema existenței, pe lângă partidele mari, consacrate, și a unor partide mai mici despre a căror existență nu aflase decât *Comisiunea Centrală Electorală de pe lângă Ministerul de Justiție*, intuia dificultatea urmăririi cu exactitate a parcursului acestor formațiuni politice: „Datorită numărului lor impresionant, cercetătorul de mai târziu va afla cu mirare, sub praful arhivelor Istoriei noastre politice contimporane – câtă dreptate are autorul articolului – că România avea pe vremea noastră (anul 1937 - n.n.) nici mai mult nici mai puțin decât șaptezeci și una de organizațiuni politice gata să se sacrifice pe altarele sacre ale ... Puterii! Sub denumirile lor variate, se arăta în continuare, unele pompoase, altele sobre, unele grave și altele vesele, cercetătorul din veacul viitor (- s.n.), nu va mai putea deosebi unde era partidul adevărat și unde improvizația ieșită din fantezia sau vanitatea vreunui concediat al vieții politice, devenit disponibil în urma unor împrejurări uitate...”.

Manifestări ale migrației politice înaintea primului război mondial

Nu putem să tratăm subiectul acestei lucrări fără a face scurte referiri la manifestarea migrațiilor politice dinaintea de primul război.

Așadar, deși se afla încă în perioada de început a vieții politice românești, perioadă de căutări și tatonări, Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România ne oferă un prim exemplu a ceea ce considerăm noi migrare politică. Așa cum menționează Ioan Scurtu și Ion Bulei în lucrarea *Democrația la români (1866-1938)*, în 1899 cei mai mulți dintre intelectualii acestui partid - membri marcanți cu vederi de stânga - sunt atrași de I.I.C. Brătianu și acced în structurile Partidului Național Liberal, contribuind la radicalizarea programului acestuia, impunând o orientare mai pronunțată pentru problemele sociale.

În *Enciclopedia Partidelor politice din România (1859-2003)*, autorii prezintă mai detaliat motivul migrării liderilor Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România. Este evidențiat faptul că în interiorul acestui partid s-a desfășurat o reală dispută privind rolul acestuia și perspectivele socialismului în România. Conducătorii de marcă ai acestei formațiuni politice, printre care se numărau Ioan Nădejde, Vasile G. Morțun - numiți și „generoși” -, apreciind că țara noastră era încă slab dezvoltată, cu un proletariat în formare și, deci, incapabil să-și asume un rol istoric propriu, s-au orientat spre colaborarea cu P.N.L. pentru a întări gruparea „tinerilor liberali” în frunte cu Ion I.C. Brătianu, și înfăptuirea unor reforme democratice prin intermediul acestui partid de guvernământ. Tot cu ocazia primirii oficiale a pleiadei de „generoși” în PNL, V. Morțun, motivând sincer plecarea, declara: „De aceea nehotărârea noastră a încetat. De aceea venim în rândurile voastre să luptăm alături de voi, luptă sfântă și măreață pentru respectul, pentru domnia legilor, pentru respectul libertăților publice, pentru respectul drepturilor cetățenești. Venim în rândurile voastre, nu mânați de seci ambițiuni, nici călăuziți de meschine interese personale, ci venim după o lungă și chibzuită judecată, ca împreună să apărăm moștenirea sacră a eroicei generațiuni astăzi nesocotită, pângărită, astăzi primejduită. Venim cu inima curată și cu nestrămutată hotărâre să luptăm din toate puterile pentru întărirea Partidului Liberal”. Găsim că o astfel de motivare nu poate fi catalogată decât ca fiind una inocentă sinceră și generoasă, departe de încercările epigonilor de mai târziu din politică.

Această migrare a „generoșilor” i-a determinat pe conservatorii de atunci să-i acuze pe liberali că și-au „socializat” partidul. Desigur, un joc frumos de cuvinte.

Momentul 1899 a avut, din punct de vedere al consecințelor, atât aspecte pozitive – întărirea aripii stângii liberale, cu o vocație democratică de necontestat, cât și negative – dezorganizarea pentru circa un deceniu, a social democrației.

Capitolul II. Fenomenul migrației politice în sistemul pluripartidist din perioada 1919-1938

Pentru perioada interbelică, existența unui ax al pluralității partidelor politice românești l-a constituit tripleta liberali - național-țărăniști - averescani, în jurul căreia au gravitat celelalte formațiuni politice românești, conferind un anumit grad de stabilitate sistemului politic.

Vom constata, pentru perioada la care ne referim, o dezagregare a fiecărei entități politice, în final asistând uneori chiar la dizolvarea lor. Un articol din revista de profil politic din perioada interbelică, *Parlamentul românesc*, care trata problema existenței, pe lângă partidele mari, consacrate, și a unor partide mai mici despre a căror existență nu aflase decât *Comisiunea Centrală Electorală de pe lângă Ministerul de Justiție*, intuia dificultatea urmăririi cu exactitate a parcursului acestor formațiuni politice: „Datorită numărului lor impresionant, cercetătorul de mai târziu va afla cu mirare, sub praful arhivelor Istoriei noastre politice contemporane – câtă dreptate are autorul articolului – că România avea pe vremea noastră (anul 1937 - n.n.) nici mai mult nici mai puțin decât șaptezeci și una de organizațiuni politice gata să se sacrifice pe altarele sacre ale ... Puterii! Sub denumirile lor variate, se arăta în continuare, unele pompoase, altele sobre, unele grave și altele vesele, cercetătorul din veacul viitor (- s.n.), nu va mai putea deosebi unde era partidul adevărat și unde improvizația ieșită din fantezia sau vanitatea vreunui concediat al vieții politice, devenit disponibil în urma unor împrăjurări uitate...”.

Dacă exemple similare sunt puține în perioada de debut a fragilei vieți politice românești, drept consecință și referirile istoriografice sunt greu de identificat.

Odată cu dezvoltarea fenomenului, lucrările generale, precum și cele de specialitate, fac enunțuri lapidare cu privire la motivațiile principalilor „migratori” ai scenei politice românești.

Constanta perioadei interbelice a constituit-o efortul neîntrerupt de a ajunge la putere. În anul 1926, profesorul universitar P. P. Negulescu a rezumat astfel acest fenomen: "O luptă - a vechilor partide între ele, a partidelor noi contra celor vechi, a partidelor noi între ele și a lor partide în contra celor noi - a început în primăvara anului 1918 și , a mers crescând în înverșunare". Același autor ne prezintă motivele apartenenței unor oameni politici sau comercianți, și nu numai, la un partid sau altul. Astfel, autorul se întreabă „cine nu cunoaște cazul din nefericire atât de frecvent, al celor ce «tratează» înscrierea lor într-un partid pe tema foloaselor personale? Aceste foloase însă pot să fie de multe feluri. În primul rând se înțeleg printr-însele situațiile politice. Acum vreo 18 ani (1908 – n.a.), bunăoară, se numărau în public portofoliile ministeriale, scaunele de deputați și senatori, prefecturile, primăriile și alte slujbe mai mici, promise de un partid nou care voia să adune cât mai mulți aderenți — și se ajungea la cifre uimitoare. Foloasele materiale directe servesc, de asemenea, foarte adesea, ca motive de ordin psihologic ale orientării politice. A fost pe buzele tuturor, acum vreo 8 ani (1918 – n.a.), numele unui mare comerciant, care a trecut dintr-un partid din opoziție în partidul de la guvern ca să poată obține permise de import; cuiva, care îi făcea imputări amicale, omul i-a răspuns indignat: «Ce, vrei să rămână prăvălia goală?!» (păcat că autorul nu specifică despre cine era vorba – n.a). Sau, ca să luăm un exemplu mai recent, continua Negulescu, s-a vorbit acum patru ani, adică mai precis în ianuarie 1922, de unii deputați care și-au vândut sprijinul lor guvernului de o lună pe făgăduiala unui schimb suplimentar de rubele și coroane”. Fără îndoială, exemplele sunt izbitor de actuale.

O formă de sancționare a indisciplinei de partid o putem constata în mai 1927, când A. C. Cuza ceruse anularea mandatelor membrilor Ligii Creștine care erau „în ceartă” cu acesta. Deși se invocau prevederile legale, acțiunea parlamentarilor în cauză era diferită, în sensul că nici nu demisionaseră din partid, nici nu se înscrieseră în alt partid, situație în care ar fi intrat sub incidența legii. A. C. Cuza îi acuza că au fost eliminați din organismele de conducere ale Ligii. Interpretarea făcută în paginile ziarului *Viitorul* se referea la faptul că „în intențiunea legiuitorului n-a fost niciodată de a pedepsi pe acei cari înțeleg în cadrul partidului din care fac parte, să discute, să aibă păreri deosebite. De asemenea, legiuitorul nu s-a preocupat de a păstra în tot timpul unei legislațiuni cadrele partidelor în numărul de la începutul legislaturii”. În continuare, este arătat că ar fi fost și imposibil și „inconstituțional”, precizându-se că nici Constituția românească și nici alte constituții care statuau

un regim parlamentar întemeiat pe principiile clasice, mandatul parlamentar este irevocabil. De asemenea, se preciza că nici alegătorii nu pot cere ca un deputat - chiar dacă în Cameră a exprimat alte păreri decât acelea pe baza cărora s-a ales - să-și piardă mandatul, nicio altă autoritate nu poate da aceste sancțiuni. Față de aceste precizări putem aprecia că stoparea migrării politice era sub semnul întrebării, oferind un spațiu larg de manevră celor tentați. Dacă s-ar fi dat o interpretare a prevederilor legii în sensul cerut de A. C. Cuza ar fi însemnat ca „oricând conducerea unui partid n-ar fi mulțumită de atitudinea și părerile exprimate de partizani, să-i poată exclude, iar ca și consecință să ceară și înlăturarea lor din parlament”. Cu alte cuvinte, aceasta ar fi însemnat pur și simplu „suprimarea libertății discuțiunii și ca [și] consecință suprimarea regimului parlamentar și a vieții politice [...] nimănui nu i-ar veni în gând să lipsească parlamentul de luminile și autoritatea domnilor Iorga, Argetoianu și Lupu, cari nu se mai găsesc astăzi (21 mai 1927 – n.n.) în formațiunile politice din timpul alegerilor”. Situația rămăsese în suspensie, urmând ca timpul să aștearnă praful uitării pe acest caz.

Partidul Național Țărănesc

Pentru Partidul Național Țărănesc sfârșitul deceniului trei și începutul deceniului al patrulea contabiliza deja mai multe dezertări: Dr. Nicolae Lupu, în februarie 1927, Constantin Stere, în 5 aprilie 1930 (la alegerile din iunie 1931 îl regăsim deputat de Cetatea Albă din partea Cartelului P. Ț.-Democrat și al Ligii contra cametei) și Grigore Iunian, care, împreună cu alți prieteni și parlamentari național-țărăniști pleacă în octombrie 1932 (în alte lucrări este menționată data de 20 noiembrie 1932). N. Iorga menționa în memoriile sale faptul că, în decembrie 1932, Lupu îi oferise lui Iunian o „fusiune [sic!] pe care acesta arată că ar refusa-o. De menționat că, în 20 februarie 1933, Stere a trecut în partidul lui Iunian. Motivul acestor migrări a constat în nemulțumirile aripii fostului Partid Național din Ardeal față de conducerea P.N.Ț.. Iorga opina, în memoriile sale, că după venirea lui Stere alături de Iunian era așteptat și Lupu, în februarie 1933.

Despre Gr. Iunian am putea adăuga faptul că acesta își începuse cariera politică în 1914, ca deputat al P.N.L. După un scurt intermezzo în Partidul Muncii, întemeiat de Gheorghe Diamandy, după 1918 distinsul avocat a trecut la Partidul Țărănesc.

Rămânând în același context al „fripturii”, autorul Ioan Lăcustă, în lucrarea sa dedicată alegerilor din perioada interbelică, surprinde discuțiile din Adunarea Deputaților după alegerile din iunie 1931. Astfel, este reprodus un dialog aprins între doi parlamentari, unul „lupist” și celălalt „ducist”. V. G. Alexe (P. Ț. – Lupu) contestând alegerile din Dâmbovița cere să nu fie „întrerupt, căci n-ar vrea să facă diversiuni. D. Iuca (de la PNL-Duca) îi replică, spunându-i că „v-ați întrerupt cariera politică, trecând când la dreapta, când la stânga. V.G. Alexe îi răspunde, arătându-i că Iorga, cu 6 ani mai înainte, îi spusese că el era „un călător în politică, în casa sa”. Am putea considera, așadar, că marele savant nu era un migrator politic. În continuare, Alexe cerea să i se arate că făcuse „vreo politică de fripturist, că m-am dus eu pentru vreun folos în partide cari au guvernat”, el încercând să-și motiveze traiectoria politică, arăta că a „schimbat partidele, cum schimbă (cămașa, strigase un deputat de pe băncile parlamentului) cineva magazinul, ca să-și găsească o haină potrivită pe corpul lui”. Mostră clară de migraționism neasumat.

Constantin Stere

Membru marcant al național-țărăniștilor, Constantin Stere se bucura de simpatia opiniei publice. În articolul intitulat *"Steriștii câștigă"*, din revista *Cronica politică și parlamentară*, din decembrie 1930, ne este prezentat faptul că Stere începuse „să cucerească noi partizani. Unul dintre cei mulți întârziați este și domnul Ghelmegeanu (fost ministru la Finanțe - n.n.), care dându-și seama de forța domnului Stere în Basarabia este pe punctul de a părăsi partidul condus de Domnul Maniu”. Așadar, dacă la înscrierea „generoșilor”, acea pleiadă de intelectuali care au îmbogățit și întinerit partidul liberal, Stere jucase un rol de seamă, fiind până în 1914 consilierul intim al lui Brătianu, mai târziu îl vom găsi pe baricadele țărănismului. După cum arătam și cu alt prilej, C. Stere, după ce plecase din

P.N.Ț., în 5 aprilie 1930, după mai multe ezitări în 6 mai 1931 își înființase Partidul Țărănesc Democrat (pe baza proiectului de program al Partidului Țărănesc din 1921), pentru ca mai târziu să treacă în tabăra lui Iunian în 13 februarie 1933, fapt care-l va ajuta să devină deputat de Soroca al Partidului Țărănist-Radical, în urma alegerilor din 20 decembrie 1933.

Dr. Nicolae Lupu

Despre Dr. Nicolae Lupu, (de menționat aici faptul că până în 1917, Lupu fusese liberal, după însemnările unui fost reporter parlamentar, Ion Constantinescu, iar după primul război acesta se va orienta spre stânga, încercând la Iași să dea viață unui Partid al Muncii) găsim referiri în mai multe lucrări, fiecare dezvoltând mai mult sau mai puțin acest aspect. Astfel, în lucrarea deja menționată a lui Ioan Scurtu și Gheorghe Buzatu, ne este prezentat motivul plecării doctorului N. Lupu, la câteva luni după crearea Partidului Național Țărănesc: acesta era profund nemulțumit de modul cum Iuliu Maniu conducea partidul, nu suporta tergiversările și pertractările președintelui acestei formațiuni politice. Totuși, motivul public al părăsirii partidului de către Dr. N. Lupu a fost acela că el nu fusese consultat în legătură cu o declarație făcută de Ion Mihalache, la 24 ianuarie 1927, privind criza dinastică. În legătură cu acest aspect, revista *Parlamentul* titra în paginile sale că „locul domnului Lupu era în adevăr marcat acolo unde a sfârșit prin a și-l alege. El nu e un renegat care și-a predat armele ca să se ducă să ia comanda unei armate inamice”.

Semnale ale rupturii țărăniste devin din ce în ce mai insistente încă de la începutul lunii februarie 1927. Astfel, ziarul *Viitorul* titra: „*D. Dr. Lupu declară mincinos comunicatul național-țărănist. Cum caracterizează d-sa actuala conducere a acestui partid*” sau „*Partidul național-țărănesc se rupe în două. Reconstituirea partidului țărănesc sub șefia d-lui Dr. N. Lupu*”. Astfel, se arăta că ruperea PNT era evidentă și de neînlăturat, Dr. N. Lupu fiind încurajat de marea masă a partidului să reconstituie partidul țărănesc, organizații întregi din Vechiul Regat anunțându-și „hotărârea de a eși din organizația actuală a național-țărănistă, același curent fiind urmat și în Basarabia. Era desmințită o apropiere de Constantin Stere, după o experiență din trecut cu acesta.

Față de aceste intenții, conducerea Partidului Național-Țărănesc urmărea excluderea doctorului N. Lupu. La 19 februarie 1927, N. Lupu reînființează Partidul Țărănesc, prin denunțarea actului de fuziune cu Partidul Național Român.

Armand Călinescu surprinde acest moment, în memoriile sale. E drept, acesta privea, atunci, lucrurile din prisma unui național-țărănist trădat de colegi. Astfel, el bagatelizează întâlnirea de la sala „Picadilly”, din 19 februarie 1927, unde ar fi participat „numai 8 deputați. De prin județe, toți nemulțumiți de orice origine – naționali, țărăniști, averescani etc”. Și conchide, catalogând întâlnirea ca fiind de un „nivel foarte scăzut”. Din descrierea acestuia aflăm care erau elementele politice participante de la acțiunea Dr. Lupu, constatând așadar că nu doar apropiații săi, dar și nemulțumiți de la Partidul Poporului vor migra către refăcutul Partid Țărănesc.

Am putea considera că „lupiștii” nu considerau acțiunea lor ca o formă de migrare, deși, în opinia conducerii statutare a PNT, era vorba de o trădare clară, fapt care ar fi atras răspunderea în fața legii electorale.

La sfârșitul lunii iunie 1927, Dr. Lupu reproșa național-țărăniștilor că nu colaboraseră cu liberalii la „opera pozitivă de creație”, liberali care avuseseră un rol important în primul război mondial, precum și în desăvârșirea reformei electorale și a împrumutării.

Chiar el, Dr. Lupu, declarase într-o ședință a Adunării Deputaților, imediat după alegerile din 1931, că „este drept, mi-am schimbat de mai multe ori în viața mea partidul, de trei-patru ori, dar nu mi-am schimbat niciodată ideea”, făcând aluzie la N. Iorga care „își schimbă și ideea”, explicând că „asta-i viața”. În sprijinul acestei afirmații vine și o scurtă apreciere din partea lui N. N. Petrescu, acesta menționând faptul că, după ce a înființat Partidul Țărănesc Lupu, doctorul N. Lupu „s-a reîntors mai târziu la matcă”.

Tratând revenirea doctorului N. Lupu în PNT, revista *Reporter* titra „Reîntoarcerea D-rului Lupu”, „Forțele democratice în creștere” sau „Lupu ... a revenit la turmă”. Astfel, se arăta că „Dr.

Lupu și prietenii săi se reîntorc în partidul național-țărănesc unde vor forma aripa stângă, ca unii mai profund legați de interesele mulțimei”.

Mai târziu, în contextul profundelor schimbări socio-politice de după al doilea război mondial și intensificarea supremației comuniștilor în România, în ianuarie 1946, Dr. N. Lupu se desprinde de PNȚ, înființând Partidul Țărănesc Democrat, formațiune politică dispusă a susține măsurile inițiate de guvernul Petru Groza.

Grigore Filipescu

Rămânând tot în „aria de acoperire” a P.N.Ț. și a migrațiilor din sânul acestuia, găsim că este potrivit să amintim și motivația plecării lui **Grigore Filipescu**. În aprilie 1927, acesta afirma că noul partid este “un tren cu două locomotive care trag în sens contrar și veșnic stă pe loc”, făcând aluzie la deosebirile de concepție între naționali și țărăniști. Gruparea lui Gr. Filipescu avea să se înscrie, peste câteva zile, în Partidul Poporului. În același timp, și scriitorul Ion Agârbiceanu, alt membru al P.N. Ț. părăsise, din martie 1927, această formațiune, aderând și el la averescani.

În 19 aprilie 1927, conform ziarului *Viitorul*, Grigore Filipescu, împreună cu Em. Antonescu și G. Lucasievici, reprezentând grupul filipescan s-a întâlnit cu generalul Averescu și i-au prezentat „moțiunea de înscriere în partidul poporului”. Constatăm că, în această privință avem de a face nu cu o simplă adeziune ci mai mult, o moțiune, adică un document care se dorea a fi unul programatic, un vot de blam dat fostului partid, am putea spune. Averescu și-a exprimat cu această ocazie „satisfacția pentru intrarea în partid a acestui grup și le-a făgăduit că, în conformitate cu perceptul evanghelic: «Cei din urmă ca și cei dintâi», d-sa le va asigura fiecareia locul pe care-l merită, în noua familie în care au intrat.” Cu aceasta, se arăta la finalul articolului, episodul filipescan se poate considera încheiat.

D. R. Ioanițescu

Rămânând în aceeași perioadă, și anume începutul anului 1938 sau începutul regimului autoritar carlist, mai putem nota o dezertare de răsunet. Avem în vedere pe **D. R. Ioanițescu**, țărănist convins multă vreme, care nu de puține ori și-a apărât partidul. Acesta a devenit adept al formațiunii politice conduse de Vaida Voevod, Frontului Românesc, întemeiat în mai 1935, după ce a fost acuzat de conducerea P.N.Ț că ar fi în slujba planurilor politice ale lui Carol al II-lea. *Lumea Nouă* prezenta unul dintre motivele acestei migrări, și anume faptul că „neacordându-i-se o audiență de către d-l Mihalache, pe care voia să-l întrebe ce ciolan îi va da dacă rămâne în partid, d-sa a trecut – în mod oficial – de partea d-lui Vaida.” Aceasta a reprezentat pentru mulți „convertirea la fascism a d-lui D. R. Ioanițescu [care] poate fi o surpriză dureroasă. Pentru clasa muncitoare conștientă - trebuie să acceptăm această viziune, de dragul documentului istoric -, ea înseamnă însă o clarificare binevenită a pozițiilor. Clasa muncitoare, se arăta în continuarea articolului, va ști că d-l D. R. Ioanițescu a trecut fățiș în tabăra reacțiunii fasciste”.

Acesta va trece în Partidul Naționalist Creștin, aproape concomitent cu părăsirea taberei carliste și revenirea în sânul liberalismului autentic de către Gheorghe Brătianu.

Armand Călinescu

Membru de marcă al Partidului Național-Țărănesc, în 28 decembrie 1937, Armand Călinescu, împreună cu gruparea „de centru” din PNȚ a intrat – la solicitarea regelui Carol al II-lea – în guvernul Goga. Față de această despărțire definitivă, de schimbare a tabărei, Călinescu îi explica lui Ion Mihalache mecanismele care l-au determinat să o facă: „*Cred că nu vei fi surprins de un act care trece peste disciplina impusă de I. Maniu. Știi bine - continua A. Călinescu - că nu am acceptat șefia d-sale decât cu condiția expresă de a nu împinge partidul într-o acțiune antidinastică. Așa ne-am înțeles împreună înaintea alegerilor. Din nefericire pentru țară și partid, I. Maniu a făcut altfel*”.

De notat aici faptul că, simțind adversitatea ireconciliabilă a președintelui P.N.Ț., regele Carol al II-lea a început, așa cum procedase și cu P.N.L., o intensă activitate pentru izolarea acestuia, prin

încurajarea dizidenței unor fruntași național-țărăniști (Grigore Iunian, C. Stere, etc.), prin alimentarea nemulțumirilor grupării tinerilor țărăniști în frunte cu Armand Călinescu, Mihai Ralea, Mihail Ghelmegeanu față de poziția autoritară a lui Iuliu Maniu și rolului secundar jucat în partid de Ion Mihalache. Luând contact cu „gruparea chemăristă” a tineretului național-țărănist condusă de Viorel Tilea, cercurile carliste au început o intensă activitate de torpilare a lui Maniu prin atragerea de partea planurilor lor a lui Alexandru Vaida Voievod, unul dintre membrii marcanți ai P.N.Ț.

Deși minoritară, gruparea lui Armand Călinescu, reprezenta un element de echilibru în guvernul Goga, având sarcina de a contracara deplasarea categorică spre dreapta. Regele i-a încredințat lui Călinescu posturi care puteau reacționa ca atare: Ministerul de Interne și Justiția.

Mai plastic, față de această colaborare a grupului lui Călinescu cu guvernul Goga-Cuza, fostul prefect de Argeș și parlamentar, vicepreședintele organizației P.N.Ț. Argeș, N. Nicolescu Lungu spunea cu aceeași ocazie, la Pitești, în 26 ianuarie 1938, că „*trenul partidului, după schimbarea mecanicului* (referire directă la înlocuirea lui Ion Mihalache de la șefia PNTȚ cu Iuliu Maniu - n.n.) *a fost îndrumat spre prăpastie. D-l Călinescu a dezlegat atunci câteva vagoane și le-a îndrumat pe linia cea bună*”.

Interesantă este atitudinea lui Nicolae Iorga față de acest eveniment. După părerea noastră marele istoric lua apărarea grupului „trădător”. Astfel, în ziarul său, *Neamul Românesc*, ataca articolele din *Dreptatea*, în care acest grup era considerat ca „*lichele care au trădat PNTȚ*”. „*«Dreptatea» - ce titlu ! - , scria Iorga, organul d-lui Iuliu Maniu, dictatorul fără izbândă, care s-ar putea să-și fi găsit nașul pe care de mult îl caută acest bun om evlavios, preot al zeiței Libertatea, califică, de «lichele care au trădat partidul național-țărănesc» și anume pe sumă fixă, «treizeci de arginți», formând astfel un «careu» (!) e expus oprobriului public, pe dd. Armand Călinescu, Virgil Potârcă, Rădulescu Mehedinți, și Simian, pentru demonstrația pe care au făcut-o intrând, fără a-și renega credințele, nici «naționaliste», nici «țărăniște», în cabinetul d-lui Octavian Goga. Un cabinet care de la început a declarat că, plecând de la principii pe care nu înțelege de ce nu le-ar împărtăși orice Român preocupat de anarhia morală și materială ce ne amenință, nu consideră pe ajutorii săi drept niște înscriși ori măcar niște raliați, pentru că, slavă cui se cuvine, lumea politică se deprinde a ieși din țarcul, păzit de câni și pândit de lupi, ai sfântului partid, singurul mântuitor al sufletului*”, aprecia în mod ironic Iorga, făcând apoi o adevărată reclamă politică celor trei membrii marcanți atacați. Astfel, în opinii marelui savant, „*d. Călinescu era magicianul care a ducea la Argeș mii de voturi partidului său, era sfetnicul și oarecum și un fel de educator al d-lui Mihalache pus în contact cu lumea, d. Rădulescu era veșnic învingătorul Ban de Mehedinți, d. Simian era o speranță a țărănismului, - azi sunt niște «lichele » în «careu». Și când te gândești, spunea Iorga că numărul «lichelelor» e pe cale să crească, pe măsură ce se va înțelege că, precum nu e a servi pe Rege, răsturnând libertatea, nu poate fi a servi Libertatea, ofensând pe Rege.*”

Tema trădărilor sau transfugilor național-țărăniști era abordată și de *Frontul*, (cotidian național politic social) sau *Naționalul Nou*. Printre altele se arăta că „gestul «trădătorului» Călinescu nu a contribuit cu puțin la această revenire a PNTȚ în fâgașul normal al vieții politice”.

Mai târziu, A. Călinescu fiind unul dintre fondatorii F.R.N., într-un discurs la Radio, în 11 ianuarie 1939, aprecia care era rostul și misiunea acestui Front. După numai două săptămâni de la înființarea acestuia, trei milioane și jumătate își dăduseră adeziunea față de această formațiune politică, urmărindu-se așadar „repudierea definitivă a vechiului regim politic în care am trăit, spunea A. Călinescu, și în al doilea rând dorința de a se dezvolta o viață, nouă, pe alte temeuri și cu alte idealuri decât cele din trecut”. Dezicerea de vechiul regim, democratic am putea adăuga, de către Călinescu și aderarea sa la planul personal al regelui de a subjuga adevărata trăire politică ar reprezenta, în opinia noastră, o formă de migraționism politic.

Partidul Național Liberal. Gruparea lui Ion Th. Florescu

Așa cum se întâmplase și cu P.N.Ț. și P.P., încă înainte de anul 1930, din P.N.L. s-a desprins, în 1929, o mică fracțiune sub președinția fostului ministru al Justiției, Ion (Jean) Th. Florescu. În presa

vremii era numit „*D. Jean Tehaș Florescu*” sau „*Omul liber-al*”. După ce în iunie 1931 fusese ales deputat la Târnava Mare, din partea Cartelului P. Ț. Democrat (Stere) și al Ligii contra cametei, în 12 noiembrie 1931, Florescu transformă această grupare în Partidul Liberal Democrat, o formațiune cu un profund caracter dinastic, devotat regelui. Legat de acest caz putem insera, un eveniment puțin hilar găzduit de plenul Camerei Deputaților. Astfel, luând cuvântul, Florescu este întrebat, din sală, în numele cui vorbește, moment în care se aude replica lui D. R. Ioanițescu, care precizează că este vorba de *P.N.L. al treilea*, enumerând apoi pe cei trei șefi liberali: Duca, Gh. Brătianu și I. Th. Florescu.

Cu un spirit ironic, specific vremii, la adresa președintelui grupării liberale „Omul Liber”, Romulus Dianu îi „dedică” un articol pamflet în revista *Parlamentul românesc*. Deși nu e un caz notoriu de migrator politic, prezentarea acestuia ne poate crea o anumită lumină asupra scenei politice românești de atunci, în special asupra situației din sânul mișcării liberale.

Gheorghe Brătianu

Păstrând același fundal național-liberal, nu putem să nu-l menționăm pe reprezentantul „dinastiei” Brătienilor, și anume pe Gheorghe Brătianu. În perioada 1926 -1938 acesta se implică activ în viața politică a țării. După ce în 1926 se înscrie în PNL, în octombrie anul următor devine șeful organizației de la Iași, urmând ca, anii următori să se afle pe băncile Deputaților (1927, 1928, 1931-1932, 1937). Maria G. Brătianu, fiica omului politic liberal, arăta în lucrarea sa *Gheorghe I. Brătianu. Enigma morții sale*, că în 9 iunie 1930, tatăl său este exclus din PNL, în legătură cu acceptarea “restaurației”, prin venirea la tron a prințului Carol, ca rege al României, sub numele de Carol al II-lea. Astfel, rupând disciplina de partid și socotind că este oportun să treacă peste ultima voință a tatălui său, Gh. Brătianu, stăpânit de ideea datoriei de a fi al treilea mare șef liberal din familia sa, s-a pus la dispoziția noului suveran, în care a văzut un posibil garant al planurilor sale. În 18 iunie 1930, Gheorghe Brătianu reacționa dur la actul de excludere a sa de către conducerea PNL, spunând că: „Fiul lui Ion I. C. Brătianu nu poate fi exclus din partidul de care-l leagă nedespărțit sângele și tradiția”.

Atitudinea lui Gheorghe Brătianu față de regele Carol al II – lea și de regimul său pare să cuprindă o contradicție marcantă, și anume între sprijinul acordat în 1930 instaurării la domnie a moștenitorului dezmoștenit al tronului, înlăturat de la succesiune prin hotărârea lui Ion I. C. Brătianu, omologată de regele Ferdinand, pe de o parte, și pe de altă parte, refuzul său constant, până la capătul domniei de zece ani a lui Carol al-II-lea, de a colabora la diversele formule guvernamentale experimentate de rege, sau cum ar spune I. Căpreanu, nu avea stofă de curtezan și nu accepta să devină instrumentul docil de care avea nevoie suveranul.

Împins tot mai mult spre opoziție, pe măsură ce descoperea sensul politicii noului regim, în 10 ianuarie 1938, „fiul risipitor” va reveni în sânul marii familii liberale, sub aripa ocrotitoare a lui Constantin (Dinu) Brătianu. Una dintre condițiile revenirii „georgiștilor” a fost și eliminarea lui Gh. Tătărescu și a grupului său din partid, deoarece aceștia erau bănuți că participaseră la formarea guvernului Goga. În sprijinul acestor afirmații aducem scrisoarea lui Gheorghe Brătianu adresată unchiului său, datată 9 ianuarie 1938, și în care se arăta: „*Iubite Unchiu, am convingerea, pe care am manifestat-o și public și în convorbirile ce le-am avut împreună, că împrejurările grele prin care trece țara cer partide puternice și unite și că ele impun în primul rând o unire a forțelor liberale*. Una dintre condițiile revenirii „georgiștilor” a fost și eliminarea lui Gh. Tătărescu și a grupului său din partid, deoarece aceștia erau bănuți că participaseră la formarea guvernului Goga.

Credem că nu greșim dacă afirmăm că tânărul liberal realizase pericolul care se apropia și, deși era destul de târziu (partidele vor fi desființate în scurt timp) acționează în speranța maximizării forței vechiului partid al tatălui său. Deși e vorba de o revenire la matcă putem considera că trece din postura de fost apărător al regelui Carol al II-lea în cea de oponent, o migrare pe deplin motivată.

Gheorghe Tătărescu

În lucrarea *Partidul Național Liberal Tătărescu*, pe baza unor documente de arhivă, Petre Țurlea prezintă, succint, motivația plecării lui Gheorghe Tătărescu din PNL. Ruptura dintre Dinu Brătianu, președintele P.N.L, și secretarul general al acestui partid, a fost consfințită în luna aprilie 1938, prin schimbul de scrisori dintre cei doi. Mai amplu dezvoltat regăsim acest moment în volumul consacrat lui *Gheorghe Tătărescu și Partidului Național Liberal*, apărut sub semnătura lui Narcis Dorin Ion.

Deși constatăm înfăptuirea unei noi fracțiuni, angajarea fermă a „aripii” tătăresciene pe calea colaborării cu regimul de autoritate monarhică al lui Carol al II-lea, reprezintă, după părerea noastră o formă edificatoare de migrare politică. După cum arăta Stelian Neagoe, Gh. Tătărescu însuși și-a definit, la un moment dat, disponibilitățile față de orientarea în politică: „Frână pe dreapta, frână pe stânga, ca să cazi pe mediană”. Moderația și centrismul lui Tătărescu au fost apreciate de un rege șovăielnic, adăugând la aceasta și caracterizarea făcută de Mihail Manoilescu, și anume faptul că a dat dovadă de un spirit tranzacțional și oportunist, măiestria în echilibristică care au putut folosi câteodată țării.

Trebuie să menționăm că într-o cu totul altă perioadă de trăire politică, și am numit aici perioada imediat postbelică, Gheorghe Tătărescu a fost ales deputat de Satu Mare, în 19 noiembrie 1946, de asemenea el activând și ca vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al afacerilor străine în perioada 6 martie 1945 - 7 noiembrie 1947, când va fi demis împreună cu ceilalți miniștri liberali. De menționat faptul că acceptarea intrării sale, în numele partidului pe care-l conducea, în guvernul Groza a fost privită cu justificată neîncredere de către reprezentanții Partidului Comunist. Când acceptase membrii ai partidelor istorice, Guvernul Groza dorea doar să dea o aparență de democrație în fața opiniei publice naționale și internaționale.

Mihail Manoilescu

Considerăm extrem de interesant de urmărit, măcar fragmentar, evoluția politică și motivațiile care l-au determinat pe expertul în economie și finanțistul Mihail Manoilescu să treacă dintr-un partid în altul.

Prezența sa alături de generalul Averescu, printre fruntașii Partidului Poporului se datora, în accepțiunea lui Sterie Diamandi, și lipsei de cadre în această formațiune politică, precum și a șarmului său de orator deosebit și cunoștințelor sale în domeniul financiar. După ce făcuse parte din Partidul Poporului, „purtat” și de marea afecțiune pe care o avea față de generalul Averescu, fiind ales deputat de Ilfov în mai 1926, în decembrie 1928 demisionează, motivul fiind acela că acest partid se declarase anti-carlist.

Mai târziu, malițioși, jurnaliștii de la *Cronica politică și parlamentară* se întrebau „ce caută un capitalist de rasă în șubreda barcă agrariană și, dacă liberalii nu l-au primit în ianuarie 1929, nu puteau oare să aștepte?”

În primăvara aceluia an, contactându-l pe prințul Carol, în Franța, este sfătuit de acesta să intre în Partidul Național Țărănesc. Întors în țară, va da curs acestei sugestii, dar total lipsit de entuziasm, considerându-se - așa cum însuși se exprima - „în serviciu comandat”. Pe de altă parte, Victor Slăvescu, un liberal ireductibil, deși avea relații destul de tensionate cu Manoilescu, dorea să-l atragă la liberali, pe motiv că locul lui nu era în Partidul Național Țărănesc, iar ca trecerea să nu fie prea bruscă, îi sugerase să facă o pauză „politică” de guvernator al Băncii Naționale. De altfel, în 1931, va părăsi acest partid pentru a intra în guvernul Iorga. În memoriile sale, Iorga surprinde acest eveniment, și anume în august 1932, la Senat, Manoilescu își explica „trecerea de la țărăniști la «Guvernul Iorga» ca o «datorie morală»”. Față de acest moment politic al vieții sale, Manoilescu, declara mai târziu, în plenul Senatului, de ce a intrat în guvernul Iorga și cum a plecat, afirmând că „intrase în acest guvern însă mai târziu văzuse că nu mai era guvernul Iorga”. Replica marelui istoric

nu s-a lăsat așteptată, acesta declarându-i: „*Dumneata când te uiți undeva, trebuie să vezi cine este pe scaun nu cine este sub scaun. Cine este sub scaun poate să răstoarne pe cel care este pe scaun, dar acela niciodată nu stă sub scaun, ca să-l răstoarne pe cine este pe scaun!*”.

În febra alegerilor din 1932, îl regăsim pe Mihail Manoilescu în fața unei „*probleme capitale*”: intrarea în Parlament. Autorul ne prezintă sistematic, într-o formă logică și, am putea spune, moralizatoare (folosește chiar termenul de „transfug”, în accepțiunea noastră având același sens cu „migrator” politic), principalele calcule pe care și le făcea în sensul accederii în supremul for legislativ al țării. „[...] *Propuneri îmi veneau din toate părțile, căci ecoul atitudinii mele la Banca Națională nu se stinsese și popularitatea mea era prețioasă oricui. Victor Slăvescu și Tancred Constantinescu mi-au propus, din partea liberalilor, să candidez pe listele lor, ba chiar să intru în Partidul Liberal! Dacă eram un calculator, prindeam această bună ocazie, intrarea mea la liberali, în momentul când erau îndepărtați de la putere prin chemarea național-țărăniștilor nu era deloc inestetică! Dar, pentru conștiința mea, ea ar fi însemnat abandonarea idealurilor mele. Căci eu luptasem pentru reînnoire, iar nu ca să succumb în vechiul sistem. Și nu spuseseam eu oare, în discursul meu de debut parlamentar, în decembrie 1927, că Partidul Liberal era refugiul idealiștilor la pensie? Eu nu eram încă la pensie și dacă nu mai nădăjduiam mult pentru mine, nădăjduiam încă pentru țară. Și apoi, după ce sufeream atât în sufletul meu de faptul că - datorită unor împrejurări cu totul excepționale pentru un om politic (chestiunea dinastică) - fusesem silit să schimb o dată un partid, nu mi-aș fi făcut o reputație de transfug, schimbând și a doua oară?*”. Dar, poate dintr-un spirit autocritic, singur găsește formula de a evita „traseismul” politic: candidează cu un program electoral corporatist și reușește ca senator independent Așadar, după ce activase până în 1928 în Partidul Poporului, și după negocieri cu „Garda de Fier”, care „n-au reușit din cauza lui Zelea, care nu și-l ia ca șef”, după cum menționa în septembrie 1933 N. Iorga, în noiembrie 1933, M. Manoilescu înființează Liga Național-Corporatistă. Pe listele L.N.C. este reales senator în decembrie 1933. Motivația o dă Sterie Diamandi, care arată, în lucrarea sa din 1935, că Manoilescu, dornic să se mențină cu orice preț la suprafața vieții politice, privise fascismul ca pe un colac de salvare, sperând ca astfel să scape de naufragiul politic. Diamandi, în caracterizarea pe care i-o făcuse, îi anticipează mișcările arătând că atunci când „floarea fascistă” se va ofili și nu va mai prezenta interes, „o va azvârli cu ciudă în lada gunoaielor, căutând s-o înlocuiască cu cine știe ce curiozitate exotică, culeasă în peregrinările lui prin diferite regiuni terestre și marine, ca să poată impresiona cu dânsa mahalaua politică.

Mai târziu, Manoilescu este subiectul unei aprige șarje în presa vremii datorită intenției sale de a trece la legionari. Reținem următoarele titluri de articole pe care le considerăm edificatoare: *Ultimul avatar al D-lui Manoilescu, Primul pas, Un cadavru viu: Mihail Manoilescu, Mihail Manoilescu la stâlpul infamiei*

Ca o concluzie asupra activității politice a lui Manoilescu, putem folosi un citat dintr-un interview dat de acesta, apărut în ziarul *Viitorul*: „Lupt pentru crearea omului nou, nu a omului fizic sau cerebral ci a omului moral”.

Partidul Poporului. Petru Groza

Un alt personaj marcant al politicii românești care a avut o legătură deosebită și cu Partidul Poporului a fost Petru Groza. Acesta, imediat după Marea Unire s-a aflat în gruparea lui Octavian Goga, care aprecia că Partidul Național Român își încheiase misiunea istorică la 1 decembrie 1918, drept care el trebuia să fuzioneze cu un partid din vechiul regat. În 1919 a fost deputat ales pe listele Partidului Național Român, în primul Parlament al României Mari. Mai apoi, îl vom regăsi în rândurile Partidului Poporului, din 1920 până în 1927. În această calitate a avut, de mai multe ori, funcția de ministru (16 aprilie – 13 decembrie 1921 ministru de stat; 30 martie – 14 iulie 1926 ministru al Lucrărilor Publice; 14 iulie 1926 – 4 iunie 1927 ministru de stat) în guvernele Generalului Alexandru Averescu.

După căderea guvernului Averescu, în 4 iunie 1927, P. Groza s-a retras în „cuibul” său de la

Deva, fără să preconizeze când anume se va „mai lansa pe apele tulburi ale vieții politice”.

În 8 ianuarie 1933, Groza participă la o adunare politică a Frontului Plugarilor, desfășurată la Deva, iar în 8 noiembrie același an a devenit președintele acestei formațiuni politice, funcție pe care a deținut-o până în 1953.

După 23 august 1944, Dr. Petru Groza a devenit unul dintre colaboratorii de marcă ai PCR. Mai mult, în octombrie același an a aderat la *Platforma* Frontului Național Democrat. Ioan Scurtu, analizând trecerea lui Groza în Consiliul Național al F.N.D., considera că acest politician cu experiență a realizat atunci, în octombrie 1944, că România intra în sfera de influență sovietică. În aceste condiții, Dr. Petru Groza, poate și din oportunism, era convins că va reuși să-și domine „colaboratorii”, care aveau o pregătire intelectuală modestă și erau lipsiți de experiență politică de guvernare, astfel că el va fi cel care își va impune propria dorință. Ceea ce s-a și întâmplat în scurtă vreme.

De menționat faptul că, în februarie 1945, F.P. fuzionează cu Partidul Socialist - Țărănesc condus de sociologul Mihai Ralea. Pentru că denumirea noii formațiuni, rezultat în urma unificării a rămas tot Frontul Plugarilor, am putea considera că, de fapt, avem de a face cu o formă de migraționism politic din partea P.S.-Ț.

Constatăm așadar că era bine să se dezvolte organizația, dar nu oricum, migrarea fiind sancționată prin epurarea membrilor dovediți ca transfugi.

După preluarea întregii puteri politice de către Partidul Comunist a scăzut rolul F.P. în viața politică a țării, mulți din membrii săi înscriindu-se în P.C.R.

Constantin Argetoianu

Dintre personajele marcante ale vieții politice românești interbelice, Constantin Argetoianu este, de departe, un exponent elocvent al fenomenului migrației.

Înainte de a face referiri la activitatea sa de membru al diferitelor partide românești, menționăm faptul că și în cazul intrării României în primul război mondial, Argetoianu a oscilat. Astfel, la începutul conflictului se declara categoric pentru neutralitate, iar mai târziu devine partizanul intrării în acțiune, după ce, bineînțeles, avusese grijă să-l asigure pe Marghiloman că-i aprobă politica.

Sterie Diamandi surprindea, în 1935, într-un chip plastic personalitatea lui Argetoianu: acesta, rând pe rând, a făcut parte aproape din toate partidele de guvernământ, începând cu dreapta conservatoare și sfârșind cu stânga țărănistă. A ocolit numai grupările antisemite și cele socialiste, foarte probabil din pricină că, cel puțin pentru moment, aceste partide nu prezentau șansa de a veni la putere. În continuare, știindu-i personalitatea foarte bine, Diamandi nu excludea, posibilitatea ca într-o bună zi să-l vadă pe Argetoianu îmbrăcând, după împrejurări, cămașa roșie sau albastră. Prin urmare, după un periplu prin Partidul Poporului (de unde pleacă, în decembrie 1923, din cauza „geloziei generalului și neputinței de a se înțelege cu Averescu”, Argetoianu ținându-i chiar înalta funcție din partid, în 15 decembrie 1923, autoproclemându-se președintele acestuia), Partidul Naționalist al Poporului (creat prin migrarea sa și a simpatizanților săi la Partidul Național Democrat al lui Iorga) și Partidul Național, C. Argetoianu, nemulțumit că nu i se rezervase un post de vicepreședinte al noului Partid Național Țărănesc - rezultat al fuziunii dintre Partidul Național și cel Țărănesc, din 21 septembrie 1926 - părăsește Partidul Național.

Finalul politic al acestui personaj politic este pe măsura activităților sale: în timpul războiului din Est a încercat să se alăture opoziției, dar a eșuat, reproșându-i-se participarea sa la regimul dictatorial.

Octavian Goga

Deși din Ardeal, unde - se zice - lucrurile sunt mai așezate, Octavian Goga, încă înainte de primul război a avut mișcări oscilatorii pe scena politicii românești. În lucrarea unui naționalist de marcă, și am numit aici pe Zaharia Boilă, Goga este numit, încă din titlu: *braconier politic*. E drept,

o figură de stil originală, care ascundea multe explicații. Autorul arată că în 1915, Goga îl declara trădător pe Maniu, „numai fiindcă așa pretind interesele Partidului Averescan (?), mai bine zis interesele sale de ambițios insaturabil”. Descrierea „plastică” este continuată, arătându-se că „Goga a știut întotdeauna să exploateze curentele populare pentru a-i servi interesele sale proprii. Astfel, [...] a apărut pe scenă, ca un zeu al răzbunării devenind pe urmă tovarăș al șoarecilor, cari rod cașcavalul”. Aluzie directă la apetența acestuia de a specula condițiile cele mai prielnice pentru persoana sa într-un anumit moment politic.

Apetitul lui Goga de a schimba partidele, ideologiile, doctrinele, în fond taberele politice, sau mai exact instabilitatea sa din punct de vedere politic ne este demonstrat și de un articol al ziarului *Dreptatea*, din 22 decembrie 1936, care surprinde cu acuratețe esența migratorului politic. Pentru autorul articolului definirea migratorului politic este echivalentă cu aceea a „nomadului ideilor” politice, bineînțeles, nomazii fiind acei oameni care migrează dintr-un loc în altul tocmai pentru a stăpâni sau a folosi medii propice dezvoltării comunității lor, invadând teritorii sau zone dinainte ocupate. Totodată, este identificată și o modalitate de combatere a acelor politicieni din categoria lui Goga, și anume nu prin argumente, nici prin logică, „e suficient să ai o memorie bună să-i poți aminti la timp afirmații cu totul contrarii, făcute abia cu câțiva ani în urmă.”

Vasile Goldiș

După plecarea grupului din jurul lui Octavian Goga, Partidul Național Român a mai cunoscut gustul amar și al altor migrări în detrimentul existenței sale politice. Astfel, Vasile Goldiș, Ioan Lupaș și Ioan Lapedatu părăsesc această formațiune, aderând la Partidul Poporului. Motivarea gestului acestui grup consta în nemulțumirea lor față de „atitudinea de veșnică șovăială și duplicitate” a conducerii partidului față de ideea unificării cu Partidul Poporului și ulterior cu Partidul Țărănesc.

Despre V. Goldiș ziarul *Aurora*, officiosul țărăniștilor, la începutul anului 1927, pune pe tapet o problemă mai veche, și anume apartenența acestuia la gruparea averescană. Membru al cabinetului Averescu, Goldiș trebuia să se înscrie în Partidul Poporului sau să plece de la guvern, conform articolului „Între fanion și steag”, din ziarul *Aurora*. Dar „*propriu fripturistului este de a nu înțelege nimic din ce se raportează la abandonarea fripturii*, se scria în articol. *D. Goldiș s-a făcut că n`aude-n`avede!*”. Această remarcă surprinde mecanismul de autoapărare a conștiinței migratorului politic.

Partidul Social Democrat

Manifestări ale fenomenului migrației politice a cunoscut și mișcarea socialistă din România interbelică. Încercarea Internaționalei a III-a Comuniste de a atrage Partidul socialist într-o nouă construcție politică, și anume constituirea Partidului Comunist, s-a soldat cu ruperea unei „fracțiuni socialist-unitară”. Reprezentanții acesti grupări, numiți și „centriști”, Ilie Moscovici, Emil Socor, Dr. Litman Ghelerter, Constantin Popovici, Constantin Titel Petrescu n-au mai așteptat verdictul Cominternului de a accepta rezervele lor la afilierea comunistă și au părăsit această formațiune.

În octombrie 1935 au loc alte regrupări de forțe socialiste. Mai exact, Constantin Popovici se alătură comuniștilor pentru formarea unui „front popular”. Pentru aceasta, fostul secretar al Partidului Socialist Unitar, a fost exclus, el urmând să-și deschidă „o tabără nouă” după cum titra publicația „*Lumea nouă*”.

În strategia de distrugere a Partidului Social-Democrat din România condus de Titel-Petrescu comuniștii vor folosi tactica imploziei, urmată de absorbția „fracțiunii colaboraționiste conduse de Theodor Iordăchescu, Mișa Levin, Lothar Rădăceanu, Barbu Solomon și Ștefan Voitec”. La Congresul al VIII-lea al PSDR (4-9 octombrie 1947), fracțiunea colaboraționistă a reușit să impună o rezoluție privind unificarea PSDR și PCR. Titel Petrescu și susținătorii săi au fost excluși din partid.

Studiu de caz: Deputatul Sever Paschievici

Deputatul Sever Paschievici: caz de migrator politic dovedit (conform legii pasibil de a fi sancționat cu radierea din apelul nominal al Adunării)

Cazul analizat este unul simptomatic, considerăm noi. În data de 19 octombrie 1936, în contextul în care național-țărăniștii serbaseră cu fast, cu o zi în urmă, la Arenele Romane din București, 10 ani de la fuziunea Partidului Național din Ardeal cu Partidul Țărănesc din vechiul regat, ziarul „Dreptatea” găzduia în paginile sale un fapt oarecum neobișnuit, și anume dorința explicită a deputatului liberal de județul Ilfov către președintele Partidului Național Țărănesc, Ion Mihalache de a se înscrie în partidul condus de acesta. Nici mai mult nici mai puțin, Sever Paschievici îl roagă să binevoiască a dispune înscrierea lui ca membru al PNT. În ziarul *Adevărul*, din 17 decembrie 1936, se punea întrebarea dacă va fi anulat mandatul deputatului Paschievici. Dar documentele de arhivă și istoria au dovedit că acest lucru nu s-a întâmplat.

Migrarea politică la nivelul local în perioada interbelică

Poate nu atât de evidentă sau ușor de surprins din presa centrală a vremii precum cea de la nivel central, migrația politică s-a manifestat și la nivel local. Tratarea acestui subiect nu este și nici ne dorim să fie una exhaustivă. Amintim faptul că aproape toate formațiunile politice ale vremii au cunoscut, la nivel local, „mișcări de trupe”, invocându-se motive doctrinare sau neacceptarea unor alianțe electorale.

Câteva percepții asupra migrației politice (presa interbelică)

În rubrica „Decepții politice”, a revistei *Cronica politică și parlamentară*, Ion Sân-Giorgiu făcea - am putea spune - o radiografie mai mult decât precisă a ceea ce credeau contemporanii acelor timpuri despre migrarea politică. Paginile revistei *Parlamentul românesc*, pe lângă alte prezentări dedicate vieții politice, au găzduit, credem noi, poate unele dintre cele mai desăvârșite descrieri artistice a fenomenului migrației politice, atât de actuală și în zilele noastre.

Revista *Reporter*, în martie 1934, trata, într-un ton destul de acid, problema traseismului politic al profesorului Ion Petrovici. Așadar, se arăta că „nu putem trece peste metamorfozele politice ale acestui *bărbat politic ambulat*riu.

Capitolul III

Perioada 1944-1947. Migrări și noi aderenți

Prăbușirea sistemului pluripartidic este rezultatul unui proces de erodare, care s-a desfășurat între 23 august 1944 și 28 martie 1948, când este adoptată Constituția Republicii Populare Române.

Partidele istorice, național-liberal și național-țărănesc sunt supuse unei deteriorări adânci, atât din punct de vedere organizatoric cât și din punct de vedere social. Deși se fac încercări de revenire și adaptare a politicii neo-liberale la noile realități, din anii 1945-1947, regimul de ocupație sovietică nu a permis o asemenea evoluție.

În schimb, la social-democrați găsim o puternică afluență a diferitelor categorii sociale spre organizațiile de partid. Deși avea un statut încă din 1927, modificările socio-politice impuneau unele noi dispoziții statutare, și aici ne referim la primirea în PSD a noilor membrii.

Spre finele anului 1944 importante pături sociale și politice au început să-și redefinească pozițiile aderând în special la Frontul Național Democrat. În acest context remarcăm procesul de dezagregare a partidelor „istorice”. În cadrul Partidului Național Țărănesc se contura dizidența din jurul lui Anton Alexandrescu, după ce în decembrie 1944 se produsese ruptura definitivă între gruparea tătăresciană și cea brătienistă din Partidul Național Liberal.

Gruparea liberală a lui Gheorghe Tătărescu și FND

Partidul comunist s-a preocupat și de atragerea grupării dizidente liberale conduse de Gheorghe Tătărescu, cam în același timp cu negocierile purtate cu țărăniștii lui Anton Alexandrescu. Mihai

Fătu, în lucrarea citată, folosește astfel fragmente din stenograma discuției dintre reprezentanții comuniștilor și cei ai țărăniștilor, din 20 februarie 1945. Încă din 19 decembrie 1944 gruparea se rupsesse organizatoric de vechiul partid liberal. Atunci este dat publicității un program politic propriu, diferit de cel al liberalilor „brătieni”. Unele dintre coordonatele acestui program se regăseau și în programul FND, deși în conținutul concret și maniera de rezolvare a acestor probleme existau deosebiri.

În accepțiunea FND migrarea către un alt partid sau forțe politice, a unui om politic sau a unei grupări dizidente se făcea în timp, după ample negocieri, cu oferte care mai de care mai tentante, dar toate sub aripa ocrotitoare a interesului național, niciodată personal sau de grup.

După cum considera și Nicolae Ș. Tanașoca în cuvântul înainte din *Mărturiile* lui Gheorghe Tătărescu, credința sinceră a acestuia că Partidul Național Liberal ar putea supraviețui prin adaptarea la realitățile postbelice și compromisul cu Partidul Comunist și Uniunea Sovietică s-au dovedit iluzorie. În mai 1948 Partidul Național Liberal își încetează activitatea.

Capitolul IV. Migrații politice în perioada tranziției postdecembriste. (1990-2004). Scurtă descriere a sistemului politic românesc

În această lucrare ne-am propus să descriem perioada tranziției postdecembriste din prisma manifestărilor actorilor politici la nivel parlamentar, și tangențial, la nivel local (aceasta din dorința de a nu individualiza fenomenul migrației politice doar la un singur palier manifest al vieții parlamentare).

În ceea ce privește pluralismul românesc postcomunist, în comparație cu sistemul totalitar, caracterizat prin excluderea, de către partidul unic, a competiției, alternanței la putere și caracterului liber și concurențial al alegerilor, este valabilă acceptată și definiția prin care pluralismul este o necesitate existențialistă într-o societate modernă, cu instituții și organizații eterogene, care au interese religioase, economice, etnice și culturale diversificate. Încercând să catalogăm sistemul partidist din România postdecembristă, putem afirma că acesta a cunoscut sistemul multipartidismului cu partid dominant și cel integral (sau „pur”).

Totuși, nu putem să punctăm două tendințe ale sistemului politic românesc – și nu numai -, și anume: un proces de simplificare de la un scrutin la altul, proces încurajat și de legislația electorală tot mai restrictivă, pe de o parte, iar pe de altă parte “basculări” de mare amplitudine ale electoratului de la o consultare la alta

Percepții postdecembriste privind migrația politică

Percepția publică postdecembristă despre "traseistul politic" este una foarte difuză. Conceptul aparține mai mult mediului politic și discursului mediatic. Mass-media a descoperit și a consolidat conotațiile negative ale fenomenului de traseism sau migrație politică.

Diferite organizații neguvernamentale au produs chiar rapoarte despre statisticile migrației politice. În general, fenomenul a fost considerat mai degrabă negativ și a constituit o temă a criticilor opoziției față de partidul aflat la guvernare.

Scurtă prezentare a fenomenului migrației politice postdecembriste

Am încercat să surprindem cu această ocazie efectele migrației politice la nivelul circumscripțiilor electorale, pierderile și câștigurile politice, cazul *Aurel Pană* (un exemplu peremptoriu de migrație politică).

Dintre cauzele migrațiilor politice putem identifica câteva tipuri de cauze: incompatibilitate personală cu ideologia, membrii și conducerea partidului; conflicte în interiorul partidului, în ceea ce

privește funcțiile de conducere; lipsa unei platforme ideologice bine stabilite, prezentă la toate partidele actuale; partidul spre care s-au îndreptat le reprezintă mult mai bine interesele; oferirea unor posturi în conducerea partidului spre care migrează; regulamentul Camerei Deputaților și al Senatului sunt insuficient de clare și ușor de manipulat. Ar mai fi și „mituirea” migratorilor cu bani sau foloase personale, încă neprobată, ci doar presupusă.

Cea mai importantă consecință directă a migrației politice o constituie schimbarea raportului de forțe în Parlament. Grație migrațiilor, în special dintre Opoziție către Putere, puterea relativă a partidelor parlamentare s-a modificat progresiv, în sensul aprecierii reprezentării politice a partidului de guvernământ și deprecierei ponderilor partidelor din minoritatea parlamentară.

La nivelul aleșilor locali, cauzele migrării politice pot fi centrate în special pe „dependența” de fonduri guvernamentale, dar și a intereselor și relațiilor personale de la nivelul localităților (de menționat faptul că foarte importanți sunt consilierii locali, aceștia asigurând primarului sprijinul politic).

Alte aspecte statistice care se desprind din acest studiu ar fi: edilii de la sate erau mai migratori decât cei din mediu urban; sistemul transferurilor bugetare de la nivel central către administrația publică locală era unul politizat.

Migrația politică și sancționarea publică. Nivelul local

Într-un sondaj realizat de CURS, în aprilie 2004, rezulta că 30% dintre alegători nu știau dacă primarul din localitate a schimbat sau nu partidul care l-a susținut în alegerile din 2000. Doar 18% spuneau că știu despre o asemenea schimbare, în vreme ce 52% știau că primarul nu a trecut la alt partid. Cu alte cuvinte, într-o comunitate mică de câteva sute sau mii de oameni altfel se pot face văzuți doi-trei candidați decât într-o comunitate mai mare de zeci sau sute de mii de cetățeni unde numărul candidaților este proporțional mai mare. Atenția nu mai este aceeași, se diluează.

Reflectarea fenomenului în presa locală și centrală

Fără a avea pretenția de a surprinde toate migrațiile politice din perioada postdecembristă, am selectat câteva exemple surprinse de coloanele jurnalelor românești. Intenția noastră a fost aceea de a arăta care a fost reflectarea fenomenului migrației politice, a elementelor care confereau o particularitate individuală, la nivel local sau național.

Încercări de stopare a migrației politice. Modificări legislative pentru viitor

Noua Lege pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și pentru modificarea și completarea Legii nr. [67/2004](#) pentru alegerea autorităților administrației publice locale, a Legii administrației publice locale nr. [215/2001](#) și a Legii nr. [393/2004](#) privind Statutul aleșilor locali (Legea nr. 35 din 13 martie 2008), așa-numita lege a *uninominalului* nu surprinde sancționarea migrației politice la nivelul parlamentarilor.

Concluzii

Ideea cu care am pornit această lucrare a fost prezentarea manifestării fenomenului migrației politice din sistemul pluripartidist românesc, cu toate aspectele pe care acesta și le subsumează, precum și evidențierea intenției clasei politice și a opiniei publice de a sancționa sau de a accepta acest fenomen al migrației politice.

Nu am intenționat să facem un rechizitoriu sau o judecată a politicianilor, ci doar să prezentăm modul de manifestare al acestora, prin exemplificare și descriere a acelor elemente, personaje sau întâmplări pe care le-am considerat relevante fără a fi cercetare exhaustivă. Nu politicianii, actori pe scena politică românească, reprezintă subiectul acestei lucrări, ci modul cum s-au manifestat, atitudinile lor în momentele definite ca treceri de la un partid la altul.

Fenomenul a avut manifestări – e drept minore - chiar dinainte de primul război mondial, din anii începuturilor democrației pluripartidismului românesc.

Perioada interbelică a consemnat foarte multe acțiuni migraționiste în cadrul tuturor partidelor și la toate palierele de manifestare politică. Ca un element care face diferența - în raport cu perioada postdecembristă - ar fi existat o oarecare jenă sau rușine a traseiștilor față de ceilalți actori politici, dar și față de opinia publică. Predominau motivațiile materiale, obținerea unor funcții guvernamentale și mai puțin cele ideologice. Unii demonstrând că își schimbaseră partidul, precum cineva vizitează mai multe magazine pentru a găsi haina potrivită. Nu de puține ori transfugii, cel puțin la nivel parlamentar, erau amenințați cu pierderea mandatului, dacă recurgeau la trădarea partidului care îi propulsase în înaltele demnități ale țării.

Unii erau conștienți de faptul că schimbaseră partidele, dar se apărau spunând că păstrasera aceeași idee politică.

Un tip aparte de migrare politică l-a reprezentat intrarea mai multor personalități politice de prim rang în sfera de influență și acțiune a regelui Carol al II-lea. Aceștia, în prima fază, după restaurație nu au intrat într-un partid propriu-zis, ci au intrat în siajul politicii regale.

În presa interbelică de specialitate se propunea chiar o soluție de stopare a migrației, și anume luarea unor garanții din partea partidelor politice de la candidații care îi reprezentau pe listele oficiale în fața alegătorilor. Acele garanții ar fi creat o legătură mai puternică, dar, e drept, ar fi îngădit mult libertatea opțiunilor politice. O astfel de variantă, a demisiei în alb a fost vehiculată, în această vară (2009) de național-liberalii de la Vaslui, în urma migrării unui fost lider către PD-L, partidul de la guvernare.

În perioada interbelică am constatat un grad scăzut de toleranță al opiniei publice față de migratori, iar aceștia (majoritatea) erau conștienți de situația delicată în care se aflau. Cazul lui Gheorghe Brătianu, care deși inițial a acceptat să sprijine domnia regelui Carol al II-lea, ulterior înțelegând că devenise complicele unui regim autoritar, a revenit în sânul PNL, de unde plecase odată cu venirea suveranului. Existaseră și unele exemple de politicieni care, schimbându-și crezul politic, au considerat că este moral să nu beneficieze de anumite funcții câștigate sub drapelul altui partid.

Pe de altă parte au existat și politicieni, precum Armand Călinescu, care au considerat că țara trecea printr-un moment greu, și că ajutorul lor acordat regimului era necesar, indiferent de tabăra în care se aflau.

În perioada postdecembristă, chiar dacă era și este blamat, fenomenul migrației politice reprezintă încă o prezență permanentă a vieții politice.

Observăm că, atât la nivel local cât și la nivel central, acest fenomen a cunoscut și cunoaște fluxuri din ce în ce mai tensionate. Utilizarea acestei teme de sancționare a migrației politice ne conduce spre ideea că sancționarea, fie ea doar de formă, a reprezentat și reprezintă una din temele de propagandă electorală.

Au existat cazuri de migratori în rândul parlamentarilor care au fost dovediți că au încălcat prevederile legii electorale, fiind prin urmare excluși de pe băncile Parlamentului. Dar de fiecare dată s-au găsit artificii regulamentare sau avocațești care au invalidat hotărârea comisiei speciale, ce stabilise rărierea celor în culpă de pe tabelul nominal al Adunării Deputaților. Cazul deputatului Sever Paschievici este elocvent în acest sens.

După cum am încercat să demonstrăm cu exemple din corespondența personală a diferiților actori politici implicați mai mult sau mai puțin în fenomenul de migrație politică, dar și prin articole de presă, care nu sunt tocmai apreciative la adresa celor catalogați ca fiind transfugi, rezultă că acest fenomen a fost în atenția atât a opiniei publice, cât și a clasei politice afectate într-un mod sau altul. A existat și există așadar, o luare de atitudine față de această formă de a face politică în România.

Nu am greși dacă am considera acest fenomen al migrației politice românești ca o constantă a procesului politic de la noi în țară, fără a avea pretenția să credem că în alte democrații nu s-a întâmplat și nu se întâmplă la fel sau probabil într-o mai mică măsură.

Constatăm că, analizând datele pe care le-am avut la dispoziție, fenomenul de migrație politică se produce în special înaintea marilor competiții electorale și mai puțin în timpul mandatului de ales local sau de parlamentar. Un exemplu grăitor este anul electoral 2004, când au fost două procese electorale: alegerile locale și cele parlamentare.

Se detașează, așadar, migratorul politic de la începutul campaniei electorale de cel de după campanie.

Primul încearcă să-și maximizeze șansele de reușită, mizând pe cartea cu cea mai mare probabilitate de reușită.

Al doilea tip îl reprezintă acel politician, care a fost dezamăgit de parcursul politic pe care-l urmează formațiunea pe care o reprezintă sau care descoperă, la alte partide politice, abordări ale problematicii economico-sociale compatibile cu viziunile sale în acest sens. Nu de puține ori plecarea este însoțită de vorbe grele și calomnii la adresa foștilor colegi sau conducători.

Chiar dacă partidul îl ostracizează, pentru diferite cauze, migratorul găsește, nevinovat, gestului său explicația universală: totul pentru binele comunității pe care o reprezintă. Pentru că au existat, există și vor exista suficienți electori, care să-l crediteze pentru astfel de abordări, migratorul politic va conta mereu pe latura sensibilă a alegătorului.

Interesant a fost să putem observa, pe parcursul acestei lucrări, atitudinea formațiunilor politice de la care au migrat unul sau mai mulți politicieni sau la care au venit. Astfel, pentru partidul care a pierdut anumiți membri, de cele mai multe ori e vorba de elemente care nu aveau nicio conștiință față de acțiunea politică individuală în sânul grupării respective. Acești transfugi „beneficiază” de cele mai dure atacuri în presă, deziceri și delimitări categorice a celor rămași față de gestul de trădare. Sunt acuzați că ar fi dorit mai mult decât le oferea partidul din care pleaseră, și nicidecum că s-ar fi gândit la binele comunității, pe care de fapt o trădează, anulându-i așadar votul pe care îl oferise. Mai mult, se consideră că mandatele aparțineau partidelor și nu membrilor care fuseseră aleși. Nu de puține ori partidele, care pierdeau personalități marcante, făceau eforturi considerabile pentru readucerea migratorilor înapoi. Unii se întorceau spășiți.

Lucru ciudat, unii dintre acești migratori vor cere, la proxima campanie, din nou încrederea electoratului, dacă nu în circumscripția care i-a consacrat, atunci în altă circumscripție electorală; bagajul lor este unul greu, cu multă experiență, doar au cunoscut și o tabără și alta. În multe cazuri amnezia alegătorului este potențată și de sprijinul direct sau de garantarea maximă pe care i-o oferă partidul primitor.

Nu puține au fost cazurile când politicienii au trecut de la o extremă la alta a eșicherului politic. Cele mai multe s-au produs în interiorul acelorași familii ideologice.

Trecând la categoria partidelor care acceptă migratori, putem face aprecierea că acest „transfer” nu se efectuează decât cu prealabila consultare a conducerii de partid. Aceasta analizează și pune în balanță pierderile, dar și avantajele acceptării unui transfug. Dacă bagajul electoral și capacitatea candidatului de a capta și mai mulți alegători este mare, se trece peste orice resentiment sau urmă de dușmănie anterioară și se aclamă în mod public noua „achiziție” pentru partid, dar mai ales pentru comunitate. Dacă elementele menționate nu conving conducerea partidului, „transferul” nu se aprobă, motivându-se prin incompatibilități ideologice, doctrinare sau alte aspecte, care țin de istoria personajului în discuție. Dar, uneori se intenționa fracturarea partidelor adversare prin astfel de migrări, devenind mai ușor de combătut. Din exemplele recente putem afirma că nu au existat prea multe reacții negative din partea membrilor unui partid care „transfera” vreun migrator politic, ci de cele mai multe ori cel care trăda, era criticat de către foștii lui colegi. Situația este diferită atunci când era vorba de o schimbare majoră de doctrină sau de inițierea unor alianțe mai mult sau mai puțin nepotrivite din punct de vedere ideologic sau doctrinar.

Verificarea noilor membri care aderau la un alt partid a fost dusă la paroxism de către comuniști, după al doilea război mondial. Conducerea era extrem de atentă față de noile elemente, mulți aderenți fiind respinși, pe motiv că făcuseră parte din partidele istorice sau din mișcarea legionară. De remarcat faptul că în 1937 legionarii luaseră același tip de măsuri. Comuniștii erau informați că

astfel se urmărea infiltrarea organizațiilor de partid cu elemente ostile orânduirii socialiste. Ei au stopat aflusul masiv de cadre din categoria profesorilor universitari sau a militarilor. Se considera că primirea foștilor membri ai partidelor istorice ar fi compromis Partidul Comunist. Social-democrații erau mai toleranți, ei primeau aproape pe oricine, intelectuali, foști țăraniști sau liberali, cu condiția să nu fi fost cadre de conducere ale legionarilor. A existat chiar și o competiție între social-democrați și comuniști, care primește cât mai mulți aderenți. Ca orice competiție politică, mijloacele nu erau mereu cele mai cinstite, de multe ori recurgându-se la presiuni și intimidări din partea comuniștilor.

De obicei, marele public nu are cunoștință de astfel de manevre de culise. Făcând o paralelă în timp, putem considera că în anii de început ai vieții politice românești și, în special, în campaniile electorale, alegătorii din spațiul rural nu dețineau suficiente informații despre migrațiile politice, poate și din cauză că mijloacele de informare în masă erau quasi inexistente. Opinem că ei nu erau afectați sau nu se considerau afectați de cine vine sau cine pleacă de la putere. Mai mult, aportul țăranilor la rezultatele electorale, era unul mic. În schimb, în anii postdecembriști, chiar dacă informațiile despre viața politică ajungeau mai repede în mediul rural și chiar dacă rolul electoratului din acest spațiu a devenit foarte important în economia voturilor, migrarea politică nu a reprezentat un element care să influențeze în mod radical opțiunile electorale. Trădarea politică era și este repede uitată, important era elementul de cointeresare a alegătorului (cadouri) în preajma sau chiar în ziua alegerilor. Pe de altă parte un rol important îl aveau primarul în funcție și preotul satului, electoratul din mediul rural ținea foarte mult cont de „sfaturile” acestor lideri locali, lideri de opinie.

Într-o altă ordine de idei, reținem termenii care s-au consacrat pentru a denumi acest fenomen al migrației politice. Așadar, pe lângă „traseiști”, „aviatori”, „transfugi”, „fripturiști”, „trădători”, „migratori”, „migranți” „nafragiați” sunt folosite și sintagme cu un vădit simț ironic: „a zbura din colivie”, „a schimba magazinul pentru a găsi o haină potrivită”, „vânători de situații” „căsătorii trecătoare”, „a schimba domiciliul politic”. „bărbat politic ambulatoriu”, „pe măsura zborului se modifică și penele și culoarea”, „gust de friptură” sa „musafir în partid”. Toate acestea și altele, desigur, vin să ofere o perspectivă a ceea ce a însemnat și înseamnă, în opinia noastră, fenomenul migrației politice.

De remarcat faptul că au fost și cazuri, pe larg prezentate în lucrare, când anumiți aleși ai neamului (cel puțin în perioada interbelică), după ce au demisionat din partidul care îi propulsaseră în cele mai înalte demnități ale statului, au considerat că nu mai era moral să ocupe locul aparținând unui partid pe care nu-l mai reprezenta.

Noul sistem „uninominal” a rezolvat în parte problema: se poate „taxa” un migrator politic, pentru că în momentul alegerilor, la termen sau anticipate, se poate urmări cu mai multă precizie traseul politic urmat de acesta și nu se mai poate ascunde după o listă de partid. Dar, exemplele recente (migrările unor parlamentari liberali către PDL) au arătat că încă nu s-a învățat nimic din dezbaterile publice împotriva migrației.

În cazul în care politicianul, tentat să migreze la alt partid, nu se mai regăsește în politica și modul de acțiune al partidului al cărui membru este, am putea propune o soluție morală de rezolvare: respectivul om politic își dă demisia de onoare din partidul care nu-l mai reprezintă sau din funcția pe care partidul i-a oferit-o și așteaptă un nou ciclu electoral. Apoi alege programul politic, ideologia sau doctrina de care se va simți atras și convins, candidând astfel din nou.

Această lucrare poate reprezenta un sprijin, cel puțin din punct de vedere teoretic pentru o eventuală inițiativă legislativă, care să stopeze - dacă realmente aceasta se dorește - migrația politică la nivelul parlamentarilor.

Avem convingerea, că prin demonstrația noastră și materialele atașate acestei lucrări, am putut să arătăm cauzele, efectele și noua direcție spre care se îndreaptă dezbateră publică cu privire la migrația politică.